

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Petra Bražinová

**Mezinárodní únosy dětí se zaměřením na řízení o navrácení
nezletilého dítěte**

Diplomová práce

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Mezinárodní únosy dětí se zaměřením na řízení o navrácení nezletilého dítěte vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

Petra Bražinová

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat prof. JUDr. Milaně Hrušákové, CSc. za odborné vedení mé diplomové práce a celé své rodině za neutuchající podporu při studiu. Tato práce je věnována mému otci, který už si ji přečíst nemůže, ale jehož kritické připomínky k této práci bych si z celého srdce chtěla vyslechnout.

Obsah

Úvod	1
1. Právní úprava	4
1.1. Zákon o zvláštních řízeních soudních	4
1.2. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. 10. 1980	6
1.2.1. Charakteristika úmluvy	6
1.2.2. Cíl Úmluvy	7
1.2.3. Základní zásady úmluvy	8
1.2.4. Nejdůležitější články Haagské úmluvy	10
1.3. Nařízení rady ES č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (Brusel II bis)	12
1.3.1. Charakteristika Nařízení	12
1.3.2. Nejdůležitější články nařízení Brusel II bis	14
1.3.3. Uznání a výkon rozhodnutí podle Nařízení Brusel II bis	14
1.4. Další mezinárodní prameny dané problematiky	15
2. Základní pojmy	17
2.1. Mezinárodní únos dítěte (international child abduction)	17
2.1.1. Právo péče o dítě	18
2.2. Dítě	19
2.3. Nejlepší zájem dítěte	19
2.4. Obvyklé bydliště dítěte (habitual residence)	20
2.4.1. Obvyklé bydliště malých dětí	21
3. Řízení o navrácení nezletilého dítěte	22
3.1. Prvostupňové řízení	22
3.2. Násilí v rodině jakožto důvod pro nenavrácení	27
3.3. Odvolací řízení	28
3.4. Výkon rozhodnutí	28

4.	Judikatura	32
4.1.	Judikatura evropského soudu pro lidská práva	32
4.1.1.	Rozhodnutí ESLP ze dne 1. 3. 2016, K.J. proti Polsku, č. 30813/14	32
4.1.2.	Rozhodnutí ESLP ve věci Sylvester proti Rakousku ze dne 24. dubna 2003, č. 36813/97 a 40104/98 a Maumousseau a Washington proti Francii ze dne 6.12. 2007, stížnost č. 39388/05	34
4.2.	Judikatura evropského soudního dvora.....	35
4.2.1.	Rozsudek třetího senátu Soudního dvora EU z 5. října 2010, J. McB. proti L. E., C-400/10 PPU	35
4.3.	Judikatura Ústavního soudu ČR	36
4.3.1.	Nález I. ÚS 1319/20-2 ze dne 30.11. 2020.....	36
4.3.2.	Nález II. ÚS 3345/20-2 ze dne 8. 4. 2021	37
5.	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí	39
5.1.	Obecná charakteristika.....	39
5.2.	Vnitřní struktura.....	39
5.3.	ÚMPOD jako ústřední orgán (central authority)	40
5.4.	Činnost úřadu v rámci návratu protiprávně přemístěných nebo zadržovaných dětí a zabezpečování styku s dětmi	40
	Závěr.....	45
	Literatura	47
	Legislativní dokumenty	47
	Důvodové zprávy:	47
	Monografie, komentáře	47
	Judikatura	48
	Odborné články a příspěvky ve sborníku	49
	Elektronické zdroje:.....	50
	Další zdroje.....	53
	Abstrakt	54
	Abstract.....	54
	KLÍČOVÁ SLOVA	55
	KEYWORDS	55

Seznam použitých zkratek

Nariadení Brusel II bis	Nariadení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27.listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000
Haagská úmluva	Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí
ÚMPOD nebo Úřad	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
ÚPD	Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č.104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
NS	Nejvyšší soud
ÚS	Ústavní soud
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
EU	Evropská unie
ČR	Česká republika
Návratové řízení	Řízení o navrácení nezletilého ve věcech mezinárodních únosů dětí

Úvod

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na mezinárodní únosy dětí, protože považuji tuto problematiku nejenom za stále aktuální, ale rovněž za jev, jehož četnost se nejen v české společnosti zvyšuje.

Premisou mé práce je, že v důsledku čím dál větší provázanosti světa se zvyšuje počet dětí, které mají za rodiče občany rozdílných států. Poslední roky se nesou ve znamení globalizace. Na základě fungujícího principu volného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu a zřízení Schengenského prostoru je snadnější cestovat i pracovat a žít kdekoli v Evropské unii. Sociální sítě rovněž napomáhají setkávání se lidí z celého světa. Zvýšenou migraci potvrzuje i Český statistický úřad, z jeho statistik vyplývá, že od roku 2011 se každý rok zvyšuje počet cizinců s trvalým nebo dlouhodobým pobytem v ČR.¹ Můžeme pracovat a studovat v rozličných koutech světa, poznávat jiné kultury, získávat nevšední zážitky. Spolu s tím se zamilovávat, uzavírat manželství, vychovávat děti. V roce 2012 bylo v členských státech Evropské unie 89 % všech uzavřených manželství tvořeno manžely stejné národnosti, kteří se rozhodli manželství uzavřít ve svém státu původu. V 5 % byla pro stát, ve kterém bylo manželství uzavřeno nevěsta cizinkou, v 3,7 % ženich a ve 2,3 % případů byli oba manželé příslušníky jiného státu.² Manželství uzavřené občany různých států tedy není výjimečné. Na začátku vztahu může být jedinec z druhého konce zeměkoule zajímavý právě díky svému odlišnému pohledu na svět, jiné kultuře a náboženství. Při výchově společného dítěte ovšem mohou tyto odlišnosti vyvolávat závažné vztahové problémy a komplikace. Není výjimečné, že jeden z partnerů, nejčastěji matka, která o dítě doposud výhradně pečovala³, se rozhodne rodinné konflikty vyřešit tím, že uteče z místa, kde doposud celá rodina žila do státu svého původu, a to i s dítětem bez souhlasu druhého rodiče. Pokud se opuštěný rodič rozhodne nesmířit se s nastalou situací, bude řešit tzv. mezinárodní únos dítěte. Mezinárodní únosy často bývají označovány jako rodičovské únosy, neboť rodiče bývají únosci až v 98 % případů.⁴

¹ Počet cizinců [online]. czso.cz, 12. 4. 2020 [cit 21. 5. 2021]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>>.

² People in the EU- statistics on origin of residents [online]. ec.europa.eu, 29. 9. 2015 [cit 10.5.2021] Dostupné na <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:People_in_the_EU_-_statistics_on_origin_of_residents&oldid=257925>.

³ PTÁČEK, Lubomír. Přeshraniční únosy dětí [online]. cak.cz, 26. března 2010 [cit 16. 4. 2021]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/assets/files/3183/>>.

⁴ CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Násilí v rodině a mezinárodní únos dítěte jako následek. Právník, 2014, roč.153, č. 9, s 749.

PhDr. Ludmila Mrkvicová připomíná, že takovýto únosce si často neuvědomuje, že návrat do své vlasti spolu s dítětem bez souhlasu druhého rodiče je protiprávní, obzvláště za situace kdy je mu dítě soudem svěřeno do péče.⁵ Tato úvaha ovšem není správná. „Rodič, ačkoliv dítě není svěřeno do jeho péče, je zpravidla nadále nositelem rodičovské odpovědnosti, náleží mu právo spolurozhodovat o důležitých věcech týkajících se dítěte. A určení místa pobytu dítěte, respektive vycestování do jiné země na delší dobu mezi ně patří“⁶

Samotné slovo únos v nás vyvolává představu násilí a strachu. V případech mezinárodních únosů dětí nejde primárně o tuto skutečnost. Psycholog Karel Netík v rozhovoru pro Lidové noviny zdůrazňuje, že rodičovské únosy pro děti nepředstavují život ohrožující nebezpečí. Rodič se takového činu dopouští proto, aby se o dítě staral, nikoliv proto, aby ho týral.⁷ I když se dítě většinou nedostává do situace, která by ho ohrožovala na životě, následky únosů na sebe ale nedávají čekat. Dle ÚS děti, jakožto oběti únosů, trpí narušením stability, ztrátou rodiče zajišťujícího výchovu, nejistotou, frustrací z nového jazyka, kultury ale i učitelů a příbuzných.⁸ Mediátoři z Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí se setkávají u unesených dětí se ztrátou důvěry k unášejícímu rodiči a s omezeným kontaktem s opuštěným rodičem. Děti často trpí úzkostmi, mají problémy ve škole a může dojít až k posttraumatickému stresu.⁹

Cílem této práce je blíže představit problematiku mezinárodních únosů dětí laikům i odborné veřejnosti prostřednictvím analýzy vnitrostátní i mezinárodní právní úpravy. Přínosem této práce by mělo být zodpovězení otázky, zda se Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí potýká se zvyšujícím se počtem mezinárodních únosů dětí. Pro úplné pochopení tzv. únosového práva práce poskytuje teoretické definice základních pojmů, které jsou v něm používány. Teoretické poznatky jurisprudence dokresluje judikatura.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, které se dále člení na podkapitoly. První kapitola je zaměřena na českou, unijní a mezinárodní právní úpravu mezinárodních únosů dětí. Další

⁵ REDAKCE. POMÁHÁME VÁM ZNÁT PRÁVO: DÍTĚ JAKO OBĚŤ RODIČOVSKÉHO ÚNOSU [online]. moravskoslezsky.denik.cz, 1. 4. 2019 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné na <<https://moravskoslezsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/pomahame-vam-znat-pravo-dite-jako-obet-rodicovskeho-unosu-20190401.html>>.

⁶ CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Násilí v rodině a mezinárodní únos dítěte jako následek. Právník, 2014, roč. 153, č. 9, s 751.

⁷ NAHODIL, Tomáš. Pachatelé si únosem dětí obecně kompenzují své úchyly, říká psycholog Netík [online]. lidovky.cz, 16. 6. 2020 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné na <https://www.lidovky.cz/byznys/pravo-a-justice/pachatele-si-unosem-deti-obecne-kompenzují-sve-uchylky-řika-psycholog-netik.A200613_202827_In_byznys_pravo_ssu>.

⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 16.5. 2017, sp. zn. II. ÚS 1080/17, bod 12

⁹ PÁVKOVÁ, Eva. Mediaci na Úřadě pro mezinárodně právní ochranu dětí. In PÁVKOVÁ, Eva (ed.), Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2015, s. 4.

kapitola definuje základní pojmy dotýkající se této problematiky jako je obvyklé bydliště nebo nejlepší zájem dítěte. V třetí kapitole této práce podrobně popisují řízení o navrácení nezletilého dítěte v případě mezinárodních únosů dětí. Poté představím klíčová rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, Soudního dvora EU a českého Ústavního soudu v oblasti rodičovských únosů, která by měla komplexně dokreslovat návratové řízení. Samostatná kapitola je věnována Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí a jeho roli při řešení rodičovských únosů. Závěrem shrnu své poznatky a zhodnotím svou hypotézu o vzrůstajícím počtu mezinárodních únosů dětí.

Při psaní této práce vycházím především z jednotlivých právních předpisů, komentářů k nim, z odborné literatury, z judikatury českých soudů i Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie a dalších odborných článků dostupných k červnu 2021. Rozhodnutí mezinárodních soudů byla získána především prostřednictvím databáze judikatury mezinárodních únosů dětí INCADAT. Zdrojem pro rozhodnutí Ústavního soudu České republiky byla databáze rozhodnutí Ústavního soudu NALUS.

1. Právní úprava

Mezinárodní únosy dětí upravují především tři hlavní právní prameny. Ve vnitrostátní úpravě se nachází procesní úprava mezinárodních únosů dětí, a to v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Hmotněprávní úpravu nalezneme v mezinárodních právních dokumentech, v Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. 10. 1980 (Haagská úmluva) a v Nařízení rady ES č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (Brusel II bis).

1.1. Zákon o zvláštních řízeních soudních

Ustanovení upravující řízení o návrhu na navrácení nezletilého ve věcech mezinárodních únosů dětí najdeme v druhé části **Zákona o zvláštních řízeních soudních**, páté hlavě regulující řízení ve věcech rodinněprávních, v pátém oddílu věnovanému péči soudu o nezletilé a jeho třetím pododdílu, v paragrafu 478 a následujících. Řízení o návrhu na navrácení nezletilého ve věcech mezinárodních únosů dětí se nadále nepovažuje za řízení sporné, ale za řízení zvláštní, ve kterém převládají prvky řízení nesporného.¹⁰ S tím souvisí i změna názvosloví pro účastníky řízení. V důvodové zprávě se dočteme, že řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí vychází především z minulé právní úpravy v OSŘ. Stejná zůstává místní příslušnost, meritorní forma rozhodnutí i jeho předběžná vykonatelnost i další podstatné prvky. Česká úprava návratového řízení vychází především z Haagské úmluvy a nařízení Brusel II bis.

Průběh návratového řízení popisuje pátá kapitola této diplomové práce.

Úprava návratového řízení v ZŘS nese znaky typické pro nesporná řízení, a pak některé atributy, na kterých je postaveno řízení sporné. V řízení se uplatňuje vyšetřovací zásada, jakožto typický prvek pro nesporná řízení. Soud tedy nese odpovědnost za zjištění skutkového stavu. S ohledem na fakt, že cílem řízení je chránit nezletilce, je nutné v řízení zjistit všechny rozhodné skutečnosti. Neplatí zde projednací, nýbrž inkviziční zásada, soud tak může provádět důkazy, které uzná za vhodné. Uplatní se modifikovaná povinnost tvrzení a povinnost důkazní, nemůže dojít k zamítnutí návrhu pro neunesení důkazního břemena. V návratovém řízení může proti sobě stát zájem dítěte na rychlosti řízení a povinnost soudu zjistit úplný skutkový stav věci.

¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, k § 475 až 488

Zájem dítěte má být prvořadý a má převážít.¹¹ Povaha předmětu řízení, jeho účel i systematické začlenění naznačují nesporný charakter řízení.¹²

„Z norem ZŘS přímo nevyplývá aplikovatelnost projednací zásady, soud však může po navrhovateli podle čl. 15 Úmluvy požadovat, aby předložil rozhodnutí od soudního nebo správního orgánu státu obvyklého bydliště dítěte nebo jiné zjištění o tom, že došlo k protiprávnímu přemístění nebo zadržení dítěte, pokud je možné takové rozhodnutí nebo zjištění vůbec získat. S jejich získáním pomáhají navrhovateli ústřední orgány.“¹³ Neuplatňuje se zásada oficiality, řízení je čistě návrhové, nelze jej zahájit ex offo. Státní zastupitelství nemůže vstoupit do řízení.¹⁴ Bez ohledu na charakter návratového řízení se v něm bezesporu uplatní zásada rychlosti řízení, jakožto základní zásada civilního procesu.¹⁵

Pro řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí je věcně příslušný okresní soud. Místně příslušný je pouze Městský soud v Brně, v jehož obvodu má sídlo Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí. Jedná se o výlučnou místní příslušnost, která je odůvodněna zvláštním charakterem návratového řízení. Koncentrace místní příslušnosti je v únosových věcech obvyklá i v jiných zemích, například na Slovensku a shledávám ji jako vhodnou i pro českou justici i z důvodu relativně nízkého počtu těchto kauz. Výjimkou z výlučné místní příslušnosti může být situace, kdy příslušný soud nemůže ve věci jednat z důvodu vyloučení soudců, tedy případ nutné delegace podle §12 OSŘ, poté bude ve věci jednat jiný soud téhož stupně na základě rozhodnutí nejbližše společně nadřízeného soudu oběma soudům. Delegace vhodná s ohledem na odlišnosti řízení je prakticky vyloučena.¹⁶ Odvolacím soudem je Krajský soud v Brně. Koncentraci únosové agendy u jednoho soudu lze považovat za projev rychlosti a efektivnosti návratového řízení.¹⁷

Zákon o zvláštních řízeních soudních upravuje účastenství, zastoupení dítěte, předběžnou vykonatelnost rozsudku, kterým se nařizuje návrat dítěte, vhodná opatření soudu k zajištění

¹¹ KŘEČEK, Stanislav, ZRŮST, Jiří. In MACKOVÁ, Alena a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 805.

¹² LAVICKÝ, Petr a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 800.

¹³ VALENTOVÁ, Lucia in ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 242.

¹⁴ § 8 ZŘS

¹⁵ VALENTOVÁ, Lucia in ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 240.

¹⁶ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 1060.

¹⁷ VALENTOVÁ, Lucia in ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 241.

podmínek pro navrácení dítěte, zvláštní druh kvalifikované výzvy, lhůty pro nařízení jednání i vydání rozhodnutí, nepřipustnost žaloby na obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost. Účastenství vychází z § 6, odst. 2 ZŘS, účastníkem řízení je tedy navrhovatel a ten, koho zákon za účastníka označuje, v návratovém řízení navrhovatel odpůrce a dítě. Navrhovatel, jež má zato, že jeho dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo podává návrh na navrácení nezletilého dítěte sám nebo prostřednictvím ústředního orgánu. Zákon pro toto řízení stanovuje, že pokud je účastníkem řízení nezletilý rodič dítěte, který není plně svéprávný a dosáhl věku 16 let, má v tomto řízení plnou procesní způsobilost.¹⁸ Řízení o navrácení nezletilého dítěte v případě mezinárodních únosů dětí je osvobozeno od soudních poplatků.¹⁹

Státní zastupitelství nemůže vstoupit do návratového řízení.²⁰ Státní zastupitelství by tuto možnost mělo mít vzhledem k tomu, že by v těchto případech mohlo usnadňovat spolupráci mezi Městským soudem v Brně a orgány činnými v trestním řízení. Rovněž by mohlo zajišťovat dohled nad pohybem dotčeného dítěte. Možnost vstupu státního zastupitelství do návratového řízení by mohla napomáhat naplňování závazku ČR z Haagské úmluvy o činění opatření směřujících k naplnění cílů Haagské úmluvy.²¹

1.2. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. 10. 1980

1.2.1. Charakteristika úmluvy

Často bývá označována jako Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů nezletilých dětí podle místa vzniku dokumentu. Úmluva byla přijata na 14. zasedání Zvláštní komise Haagské konference mezinárodního práva soukromého 24. října 1980.²² Mezi první signatáře se zařadilo Kanada, Švýcarsko, Řecko a Francie. Právě Kanada vyslala impuls k uzavření této Úmluvy, kvůli nárůstu počtů únosů dětí z Kanady do USA.²³ Jde o jeden z nejdůležitějších pramenů mezinárodního práva soukromého. Důležitosti předmětu úmluvy odpovídá i počet států, které se k úmluvě připojily, k 19.7. 2019 jich je už takových

¹⁸ §481 ZŘS

¹⁹ §11, odst.1, písmeno a, Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

²⁰ § 8 ZŘS

²¹ KŘEČEK, Stanislav, ZRŮST, Jiří. In MACKOVÁ, Alena a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních : komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. 1. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 793.

²² Haagská konference mezinárodního práva soukromého je stálou mezivládní organizací, jejímž cílem je postupně sjednocování pravidel mezinárodního práva soukromého.

²³ KŘEČEK, Stanislav, ZRŮST, Jiří. In MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních : komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. 1. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 790.

států 102.²⁴ Úmluva se dělí na 6 kapitol a má celkem 45 článků. Výkon rozhodnutí nařizujícího návrat dítěte není v Úmluvě upraven.

V závěrečných ustanoveních Úmluvy nalezneme ustanovení o tom, že Úmluva je otevřená k podpisu státům, které byly členy Haagské konference mezinárodního práva soukromého v době jejího čtrnáctého zasedání. Ve vztahu k jiným státům jde o mezinárodní smlouvu pootevřenou, tedy že smlouva bude účinná jen mezi přistupujícím státem a státy, jež souhlasí s přístupem.²⁵

Pro Českou republiku tato Úmluva vstoupila v platnost dne 1. 3. 1998. Před přistoupením k Úmluvě Česká republika neměla vnitrostátní právní úpravu týkající se protiprávních přemístění či zadržení dětí v cizině, pokud k takovému únosu došlo, věc se projednávala v klasickém opatrovnickém řízení.²⁶ Prezident ČR ji ratifikoval s výhradou dle článku 42, podle které Česká republika nebude hradit výdaje vznikající při účasti právního zástupce navrhovatele při řízení, uvedené v článku 26, odstavci 2 Úmluvy. Tato Úmluva spadá do kategorie mezinárodních smluv podle článku 10 Ústavy. Tudíž je součástí právního řádu ČR a pokud stanoví něco jiného než zákon, použije se přednostně mezinárodní smlouva.²⁷ Takovouto smlouvou je soudce vázán při rozhodování.²⁸

Haagská úmluva na rozdíl od Nařízení Brusel II bis neupravuje výkon rozhodnutí. V případě mezinárodních únosů, kde nefigurují pouze členské státy EU, se bude postupovat podle bilaterálních dohod nebo jiných úmluv, například podle Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí z 20. května 1980.

1.2.2. Cíl Úmluvy

Signatáři Haagské úmluvy si již v její preambuli vytyčují cíl této mezinárodněprávní dohody, jímž má být zejména ochrana nezletilého dítěte a jeho práv před škodlivými následky protiprávního přemístění či zadržení dítěte. Preambule rovněž zdůrazňuje potřebu vytyčit pravidla a postupy pro bezodkladný návrat unesených dětí do státu jejich obvyklého bydliště.

Pro úplnost je na tomto místě vhodné zmínit, že přestože název úmluvy obsahuje pojem „*mezinárodní únos*“, samotný text úmluvy už s tímto souslovím nijak nepracuje a přenechává

²⁴ Convention od 25 October 1980 on the Civil Aspects Of International Child Abduction [online]. hcch.net, 19. 7. 2019 [cit 3. 5. 2021] Dostupné na <<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=24>>.

²⁵ Článek 38 Haagské úmluvy

²⁶ JANOČKOVÁ, Michaela, SEDLÁK, Petr. Mezinárodní únosy dětí. In SEHNÁLEK, DAVID a kol (ed.). Dny práva- 2009- Days of law. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 2384- 2394.

²⁷ Článek 10, Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

²⁸ Článek 95, odst. 1, Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

jej spíše trestnímu právu. Úmluva dále používá termín protiprávní přemístění nebo zadržení. Podrobnosti upravuje kapitola 2.1. mé práce. Úmluva upravuje jednak řízení o návrat dítěte a také řízení o úpravě a zajištění účinného vykonávání práva styku s dítětem.

1.2.3. Základní zásady úmluvy

V této podkapitole bych chtěla osvětlit stěžejní zásady, na kterých je Haagská úmluva postavena. Při aplikaci jednotlivých článků úmluvy je nutné z těchto zásad vycházet a zohlednit je. Všechny tyto zásady se zrcadlí v české právní úpravě návratového řízení.

Jako první a nejdůležitější bych chtěla označit ochranu dítěte před nepříznivými důsledky únosu a minimalizaci újmy. Už preambule úmluvy vyjadřuje přání signatářů chránit děti před škodlivými účinky jejich protiprávního přemístění nebo zadržení. „*Citovaná Úmluva byla uzavřena za účelem posílení blaha nezletilého dítěte, které má právo na stabilitu svých osobních a rodinných vazeb a které nemůže být v žádném případě terčem či dokonce rukojmím, na něž se soustředí boj rodičů v případě manželské (partnerské) krize.*“²⁹ Úmluvou je chráněno i právo styku s dítětem, tím má být zajištěna i kontinuita výchovy.

Pro pochopení návratového řízení dle Haagské úmluvy je důležité uvědomit si, že se v něm nerozhoduje o tom, komu bude dítě svěřeno do výchovy ani o úpravě styku s dítětem, ale o tom, který soud bude pro rozhodnutí o výchově příslušný.³⁰ Článek 19 Úmluvy výslovně stanovuje, že rozhodnutí o návratu dítěte, vydané podle této úmluvy, se nedotýká věcné úpravy práva péče o dítě. Úmluva má zajišťovat bezodkladný návrat protiprávně přemístěného nebo zadrženého dítěte do státu jeho obvyklého bydliště a obnovit tak stav před únosem. Neprodlený návrat nezletilého dítěte je v nejlepším zájmu dítěte, zejména s ohledem na to, že až soud ve státě, kde má dítě obvyklé bydliště může nejlépe rozhodnout o péči o dítě. Místně příslušný soud státu, kde má dítě obvyklé bydliště má nejlepší výchozí postavení, nejlépe zná skutkové okolnosti případu pro to, aby mohl rozhodnout o poměrech dítěte v souladu s jeho nejlepším zájmem.³¹

Východiskem Haagské úmluvy je vytvoření sítě ústředních orgánů podle článku 6 an. Ústřední orgány spolupracují s cílem zajistit bezodkladný návrat unesených dětí. V České republice je ústředním orgánem UMPOD, ale před vstupem úmluvy v platnost na našem území

²⁹ § 478, KŘEČEK, Stanislav, ZRŮST, Jiří In MACKOVÁ, Alena a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních : komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. 1. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 790.

³⁰ PTÁČEK, Lubomír. Přeshraniční únosy dětí [online]. cak.cz, 26. března 2010 [cit 16.4. 2021]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/assets/files/3183/>>.

³¹ NOVÝ, Zdeněk. Nejlepší zájem dítěte při rozhodování o navrácení dítěte dle Haagské úmluvy o civilních aspektech únosů dětí ve světle lidskoprávních závazků ČR. Právní rozhledy, 2014, č. 13-14, s. 457.

se uvažovalo i o Ministerstvu spravedlnosti.³² Ústřední orgány mají zabezpečit uvedení pravidel Haagské úmluvy v život. Zjišťují, kde se dítě nachází, pomáhají prozatímně ochránit dítě pomocí předběžných opatření, usnadňují vedení řádného procesu směřujícího k návratu dítěte. Osoba, které bylo dítě uneseno má právo obrátit se přímo na příslušné soudní orgány. Úmluva ale předpokládá, že takováto osoba tvrdící porušení svých práv podá návrh na navrácení dítěte k Ústřednímu orgánu státu, kde se dítě nachází. Ústřední orgán návrh posoudí a pokusí se o okamžitý návrat dítěte, prioritně se pokouší o dobrovolný návrat. Až v případě nezdaru smírného řešení se obrátí na soudní či správní orgány.³³

Haagská úmluva má být vykládána autonomně. V souladu s Vídeňskou úmluvou o smluvním právu musí být ustanovení Haagské úmluvy aplikovány v dobré víře, použité výrazy mají být vykládány v souladu s jejich obvyklým významem s přihlédnutím na předmět a cíl Úmluvy.³⁴

V návratovém řízení by se měla uplatnit zásada rychlosti řízení, výslovně o ní hovoří článek 11 Haagské úmluvy. Potřeba rychlého řízení je zde ještě výraznější než v jiných řízeních týkajících se nezletilých dětí. Požadavek na rychlost návratového řízení se v české právní úpravě projevuje v povinnosti nařídit jednání do tří týdnů od podání návrhu. Řízení by mělo v ideálním případě skončit do 6 týdnů od podání návrhu, pokud neexistují důvody zvláštního zřetele hodné.³⁵ I pro odvolací řízení jsou stanoveny lhůty pro vyřízení věci, žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost nejsou možné. Rychlosti řízení má napomáhat i styčný soudce. Lubomír Ptáček jakožto styčný soudce ve věcech rodinného práva dle Haagské úmluvy o mezinárodních únosech dětí může povahu tohoto postu nejlépe přiblížit asi sám. „*Styčný soudce usnadňuje přímou komunikaci mezi soudci jednotlivých členských států EU, neboť právo EU předpokládá, že soudci v určitých případech budou z důvodu rychlosti komunikovat přímo. Jde především o tzv. mezinárodní únosy dětí a přenesení příslušnosti soudu z jednoho členského státu do jiného. Spolupráce se neomezuje pouze na EU, jde o celosvětový projekt. Styčný soudce by měl být schopen komunikovat se svým protějškem kdekoliv v signatářských zemích Haagských úmluv ohledně jednotlivých logistických záležitostí, které mohou usnadnit návrat*

³² PROKOPOVÁ, Alena. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Časopis pro právní vědu a praxi. 1996, č.2, s. 261.

³³ Jak zajistit navrácení dítěte z České republiky do země, kde doposud žilo [online]. umpod.cz [cit 15.6. 2021] Dostupné na <<https://www.umpod.cz/s-cim-muzeme-pomoci/cesty-do-zahranici-a-rodicovske-unosy/jak-zajistit-navraceni-ditete-z-ceske-republiky-do-zeme-kde-doposud-zilo>>.

³⁴ Článek 31, Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1998 Sb, o Vídeňské úmluvě o smluvním právu

³⁵ § 489 ZŘS

uneseného dítěte či umožnit projednání a rozhodnutí věci v jiné členské zemi EU. „³⁶ Konkrétní vymezení pravomocí styčného soudce nenajdeme v mezinárodním ani ve vnitrostátním právním dokumentu, záleží na každé jurisdikci jakými právy a povinnostmi jej obdaruje.³⁷ Řízení by mělo být oprostěno od formalit a soudních poplatků.³⁸

Odborníci se shodují, že Haagská úmluva je postavena na principu, podle kterého mají soudy dítě spíše navrátit než nikoliv, hovoří se o určitém „pronávratovém přístupu“. Důvody pro nenavrácení stanovené taxativním výčtem mají být vykládány restriktivně.³⁹ O těchto důvodech podrobně hovořím v následující podkapitole 1.2.4.

Haagská úmluva rovněž hraje preventivní úlohu v potírání protiprávního přemístění nebo zadržení nezletilých dětí. Velký počet signatářů Úmluvy svědčí o snaze odradit potencionální únosce od rodičovských únosů.

1.2.4. Nejdůležitější články Haagské úmluvy

Vzhledem k tomu, že Haagská úmluva a její správná aplikace a interpretace je pro návratové řízení klíčová, budu se v následujících řádcích věnovat těm, z mého pohledu, nejdůležitějším článkům úmluvy podrobně.

Klíčový článek 3 Úmluvy zní následovně: *„Přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní, jestliže*

- a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením*
- b) v době přemístění nebo zadržení by toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění nebo zadržení.“*

³⁶ FARYOVÁ, Ivana. Jsme poslední v Evropě, kdo dává nejmenší děti do státní péče, říká soudce [online]. idnes.cz, 16. 2. 2020 [cit 2. 6. 2021] Dostupné na < https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/deti-vychova-statni-pece-rozhovor-soudce-lubomir-ptacek.A200207_101427_domaci_remy >.

³⁷ GLOGAROVÁ, Jana, NOSKOVÁ, Radka. Mezinárodní únosy dětí po novele občanského soudního řádu. Právní fórum. 2009, č. 6, s. 192-193.

³⁸ KOVÁŘOVÁ, Daniela, Když rodič unese vlastní dítě [online]. epravo.cz, 24.1. 2008 [cit 1.5. 2021]. Dostupné na < <https://www.epravo.cz/top/clanky/kdyz-rodic-unese-vlastni-dite-52592.html> >.

³⁹ NOVÝ, Zdeněk. Nejlepší zájem dítěte při rozhodování o navrácení dítěte dle Haagské úmluvy o civilních aspektech únosů dětí ve světle lidskoprávních závazků ČR. Právní rozhledy, 2014, č. 13-14, s. 457.

Čtvrtý článek upřesňuje, co Haagská úmluva myslí dítětem. Úmluva se vztahuje na každé dítě mladší 16 let, které mělo své obvyklé bydliště ve smluvním státě bezprostředně před protiprávním přemístěním nebo zadržením.

Podle článku 12 má být dítě, které bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo, a neuplynula-li od únosu k dni zahájení řízení doba delší než 1 rok, bezodkladně navraceno. Dítě může být navraceno i po uplynutí delší doby, pokud je prokázáno, že se nesžilo s novým prostředím.

Článek 13 Haagské úmluvy se vztahuje na situace, kdy k únosu dítěte skutečně došlo, ale jeho návrat by nebyl v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Vyjmenovává výjimky, za kterých není soud povinen nařídít navrácení dítěte. Tyto výjimky mají být vykládány restriktivně. Je na rodiči, který brání návratu dítěte, aby prokázal důvody, pro které má za to, že návrat není možný. Soud ale nemůže rozhodnout o návratu, jen proto, že rodič neunesl důkazní břemeno.⁴⁰ Podle první výjimky (článek 13, písmeno a.) nemusí soud přistupovat k nařízení návratu, jestliže subjekt, který měl o dítě pečovat, ve skutečnosti toto právo v době únosu nevykonával nebo s přemístěním dítěte souhlasil či se s ním smířil. Druhým a častějším důvodem pro nenavrácení nezletilého dítěte je vážné nebezpečí, že by návrat dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo jej jinak dostal do nesnesitelné situace. Úmluva dále nerozvádí, co přesně se tím myslí, a je na úvaze soudu, aby tento neurčitý právní pojem dále osvětlil. NS se k tomuto článku vyjádřil ve svém rozsudku z roku 2000. „*K posuzování, zda je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace podle článku 13 písmene b, Úmluvy, je třeba přistupovat individuálně, tj. v každém konkrétním případě podle jeho okolností, jež jsou ve své podstatě jedinečné.*“⁴¹ Evropský soud pro lidská práva ve věci K.J. proti Polsku⁴² vyložil, že aplikace článku 13, písmena b, nemůže být automaticky založena na základě odloučení dítěte od rodiče únosce. K tomuto se přihlásil i ÚS v svém nálezu II. ÚS 3345/20-2.⁴³ Dále soud může odmítnout nařídít návrat dítěte, pokud zjistí, že dítě nesouhlasí s návratem a přitom dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho názorům. Důvodem pro nenavrácení dítěte může být i to, že by návrat odporoval zásadám dožádaného státu o ochraně lidských práv a svobod.⁴⁴ Soud nepřistoupí k rozhodnutí nařizujícímu návrat dítěte, pokud v den zahájení návratového řízení uplynula doba delší než

⁴⁰ Nález ÚS ze dne 09. 05. 2017, sp. zn. II. ÚS 378/17, bod 33

⁴¹ Rozsudek NS ze dne 20.6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 474/2007

⁴² Tomuto rozhodnutí se věnuji v kapitole 4.1.1. této práce

⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 4. 2021, sp. zn. II. ÚS 3345/20-2, bod 32

⁴⁴ Článek 20 Haagské úmluvy

jeden rok od protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte a zároveň se už dítě sžilo s novým prostředím.⁴⁵

Článek 16 stanovuje povinnost soudům státu, kam bylo dítě protiprávně přemístěno, věcně nerozhodovat o péči o dítě, poté co obdrželi oznámení o mezinárodním únosu. V řízení mohou pokračovat až poté, co uplyne přiměřené lhůta po oznámení bez toho, aniž by byl podán návrh podle Haagské úmluvy nebo došlo k rozhodnutí o nenavrácení.

Úmluva se v článku 21 zabývá i úpravou práva styku s dítětem. Návrh na úpravu práva styku s dítětem nebo na zajištění účinného vykonávání tohoto práva je opět podáván ústředním orgánům smluvních států. Ty pak mohou zahájit řízení o úpravě či ochraně práva styku s dítětem.

Kapitola pátá, všeobecná ustanovení se týká především procesních otázek jako jsou náklady řízení, působnosti Úmluvy či jazykovým otázkám. Pro Českou republiku se jeví jako nejpodstatnější článek z této kapitoly článek dvacátý šestý. Jak už jsem zmínila výše, ČR využila možnost přijmout Úmluvu s výhradou, podle které náš stát nemusí hradit výdaje za náklady řízení nebo případné poplatky vyplývající z účasti právního zástupce nebo poradce na řízení, kromě nákladů, které je možné uhradit podle vlastní vnitrostátní úpravy o poskytování právní pomoci a o poradentství.

1.3. Nařízení rady ES č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (Brusel II bis)

1.3.1. Charakteristika Nařízení

Toto nařízení je stěžejním dokumentem pro mezinárodní právo rodinné procesní. Věcná působnost tohoto nařízení je poměrně široká. Nařízení Brusel II bis se vztahuje na občanskoprávní věci týkající se rozvodu, rozluky, prohlášení manželství za neplatné a rovněž priznání, výkonu, převedení a úplného nebo částečného odnětí rodičovské zodpovědnosti. Nařízení se nevztahuje na určení nebo popření rodičovství, rozhodnutí o osvojení, jména a příjmení dítěte, dosažení zletilosti, vyživovací povinnosti, správu jmění dítěte, opatření přijatá v důsledku trestných činů spáchaných dětmi.⁴⁶ Územní působnost

⁴⁵ Článek 12 Haagské úmluvy

⁴⁶ článek 1, bod 3, Nařízení Brusel II bis

Nařízení je dána, pokud na území Evropské unie nastane určitá skutečnost, kterou je podmíněno užití Nařízení, může jí být třeba obvyklé bydliště nebo původ rozhodnutí na území Evropské unie. Dánsko není tímto nařízením vázáno.⁴⁷ Nařízení bylo přijato Radou Evropské unie 27.11. 2003, v platnost vstoupilo 1.8. 2004 a účinnosti nabylo až od března roku 2005.

Z povahy nařízení jde o obecně závazný a přímo aplikovatelný právní akt. Stejně jako Úmluva má toto nařízení přednost před zákonem. Nařízení Brusel II bis navazuje na Haagskou úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí a doplňuje ji. Uplatňuje se v případech mezinárodních únosů dětí mezi členskými státy Evropské unie. Na takové únosy se Haagská úmluva vztahuje rovněž, ale nařízení Brusel II bis má před ní přednost.⁴⁸ Ve vztahu k Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí je nařízení komplementární, tudíž se v rámci EU na okruh otázek, které upravují oba dokumenty, přednostně použije Nařízení Brusel II bis.⁴⁹ Samotné nařízení stanovuje následující: „*V případech neoprávněného odebrání nebo zadržení dítěte by mělo být neprodleně zajištěno navrácení dítěte, proto by se měla nadále používat Haagská úmluva ze dne 25. října 1980, doplněná ustanoveními tohoto nařízení, zejména článkem 11.*“⁵⁰ Na to však ještě navazuje článek 60, který výslovně stanovuje, že u záležitostí upravených oběma dokumenty, má přednost Nařízení Brusel II bis před Haagskou úmluvou.

Ze samotného textu nařízení je patrný cíl, kterým má být vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva, tak dobře známá formule evropského společenství.⁵¹ Tomu má dopomoci právě i soudní spolupráce v občanskoprávních věcech. Ve vztahu k tématu této diplomové práce je cílem zabránění mezinárodním únosům dětí, a pokud se nepodaří dosáhnout tohoto cíle, tak neprodlený návrat dítěte do místa jeho obvyklého bydliště.⁵²

Nařízení obsahuje jak hmotněprávní tak procesněprávní úpravu mezinárodních únosů dětí, která je často shodná s Haagskou úmluvou.

⁴⁷ bod 31 preambule Nařízení Brusel II bis

⁴⁸ článek 60, písmeno e, Nařízení Brusel II bis

⁴⁹ PTÁČEK, Lubomír. Přeshraniční únosy dětí [online]. cak.cz, 26. března 2010 [cit 16.4. 2021]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/assets/files/3183/>>.

⁵⁰ bod 17 preambule Nařízení Brusel II bis

⁵¹ bod první preambule Nařízení Brusel II bis

⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 8. 4. 2021, sp. zn. II. ÚS 3345/2020-2, bod 23

1.3.2. Nejdůležitější články nařízení Brusel II bis

Na tomto místě bude věnován prostor těm ustanovením nařízení Brusel II bis, která se svým obsahem liší od Haagské úmluvy, nebo se věnují aspektům mezinárodních únosů dětí, na které Haagská úmluva nepamatuje. Tento postup pokládám za souladný s preambulí nařízení Brusel II bis, podle které se má Haagská úmluva nadále aplikovat a pak ji doplňovat ustanoveními nařízení.

Důraz na rychlost řízení je zde jasně vyjádřen v článku 11, odstavci 3. Podle něj soud jedná v řízení o žádosti o navrácení dítěte rychle a využívá nejrychlejší postupy, které mu právo umožňuje. Má být rozhodnuto do 6 týdnů od podání žádosti, pokud tomu nebrání mimořádné okolnosti. Lhůta pro vydání rozhodnutí je tudíž shodná s Haagskou úmluvou.

Žádost o navrácení dítěte nelze zamítnout z důvodu nebezpečí, že by návrat dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě či jej dostal do jinak nesnesitelné situace, pokud se prokáže přijetí vhodných opatření zajišťujících ochranu dítěti po jeho návratu.⁵³ Ústavní soud ČR se k tomu vyjádřil tak, že je-li objektivně možné přijmout záruky zajišťující dítěti po návratu ochranu, pak je povinností obecných soudů nařídit návrat podmíněný těmito zárukami.⁵⁴ Žádost o navrácení dítěte nelze zamítnout taky v případě, kdy navrhovatel nedostal možnost být vyslechnut.⁵⁵

Nařízení Brusel II bis na rozdíl od Haagské úmluvy neupravuje důvody, na základě kterých není soud povinen nařídit návrat dítěte do jeho obvyklého bydliště. Na základě článku 11, odstavce 6 nařízení ale musí soud, který rozhodl o nenavrácení dítěte podle článku 13 Haagské úmluvy informovat o svém rozhodnutí příslušný soud nebo ústřední orgán státu, kde mělo dítě obvyklé bydliště před přemístěním. Takto informovaný soud vyzve obě strany sporu, aby pokud to už neudělaly, podaly návrh na zahájení řízení ve věci samé a soud tak mohl rozhodnout o péči o dítě.

1.3.3. Uznání a výkon rozhodnutí podle Nařízení Brusel II bis

Tomuto tématu zde bude věnován širší prostor především z důvodu, že Haagská úmluva uznání a výkon rozhodnutí neupravuje. Rozhodnutí o navrácení dítěte na rozdíl od jiných rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti podléhají zjednodušenému režimu uznání a výkonu rozhodnutí. Existuje zde zvýšený zájem na okamžitém výkonu rozhodnutí a tím k nastolení

⁵³ Článek 11, bod 4 nařízení Brusel II bis

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 4. 2021, sp. zn. II ÚS 3345/2020-2, bod 43

⁵⁵ Článek 11 bod 5 nařízení Brusel II bis

kontinuity ve výchově. Tento režim je ale pouze fakultativní.⁵⁶ Uznání a výkon rozhodnutí vydaných v členských státech Evropské unie by měl být založen na vzájemné důvěře.⁵⁷

Každé rozhodnutí nařizující navrácení dítěte dle článku 11, odst. 8 nařízení vydané v jednom členském státě je vykonatelné a uznává se v jiném členském státě bez nutnosti prohlášení vykonatelnosti (tzv. *exequator*) a bez možnosti námitky proti uznání rozhodnutí, bylo-li osvědčeno. Osvědčení se vydává za situace, kdy dítě i strany řízení dostaly možnost být vyslechnuty a soud zároveň přihlédl při rozhodování k důvodům a důkazům, na jejichž základě bylo vydané rozhodnutí podle článku 13 Haagské úmluvy. Výslech není nutný, pokud byl považován za nevhodný vzhledem k věku nebo stupni vyspělosti dítěte.⁵⁸ Proti osvědčení není možné podat opravný prostředek, ale na základě výhrady změny poměrů je možné rozhodnout znovu. Soudce vystaví osvědčení i bez návrhu na formuláři, jež je součástí nařízení.⁵⁹ V České republice tedy lze podat návrh na výkon osvědčeného rozhodnutí, stejně jako u rozhodnutí českého soudu a k námitkám proti uznání cizího rozhodnutí soud nebude přihlížet.⁶⁰

Podle článku 47 nařízení se každé rozhodnutí vydané soudem jiného členského státu, které je prohlášené za vykonatelné nebo osvědčené vykonává za stejných podmínek jako rozhodnutí vlastního soudu. Nelze však vykonat osvědčené rozhodnutí, které by bylo v rozporu s později vydaným vykonatelným rozhodnutím ve věci samé. I vykonávací řízení by mělo probíhat urychleně, aby se předešlo integraci dítěte do nového prostředí.

1.4. Další mezinárodní prameny dané problematiky

Předchozí právní dokumenty nejsou jediné upravující tuto problematiku. Mezi další patří například Úmluva o právech dítěte. Ta v článku 11 obecně zavazuje signatáře k učinění všech možných opatření k potírání nezákonného přemístování dětí do zahraničí a jejich navrácení zpět.⁶¹ Dále je to i Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte se dále dotýká i Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí z roku 1996, jejíž předmět je ovšem mnohem širší. Všechny členské státy Evropské unie jsou signatáři této Úmluvy. Tato Úmluva nenahrazuje Haagskou úmluvu o

⁵⁶ VAŠKE, Viktor. Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 176.

⁵⁷ Bod 21 preambule Nařízení Brusel II bis

⁵⁸ Článek 42 Nařízení Brusel II bis

⁵⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2020, sp. zn. I. ÚS 387/20, bod 65

⁶⁰ VAŠKE, Viktor. Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 177.

občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. ⁶² Může ji ale doplňovat nebo ji lze aplikovat samostatně, pokud se Haagská úmluva vůbec nepoužije. Tato úmluva umožňuje orgánům státu, ve kterém probíhá návratové řízení, vydat rozhodnutí o prozatímním styku s dítětem, pokud je to naléhavé a zároveň stát obvyklého bydliště dítěte není schopen se těmito otázkami zabývat. Zásadnější rozdíl spatřuji v tom, že Úmluva z roku 1996 se vztahuje i na děti mezi 16. a 18. rokem. ⁶³

Na tomto místě je vhodné zmínit, že protiprávní zadržení dítěte zmiňuje i občanský zákoník v § 882. Podle něj mají rodiče i ten, kdo o dítě oprávněně pečuje právo žádat předání dítěte od toho, kdo zadržuje dítě protiprávně. Toto právo má i jeden rodič vůči druhému. ⁶⁴

Při výkladu těchto pramenů je třeba použít pravidla daná Vídeňskou úmluvou o smluvním právu. Pokud dojde ke konfliktu právních pramenů, pak se přednostně použije bilaterální smlouva před tou multilaterální. Platí tady i klasická právní pravidla *lex specialis derogat generali*, *lex posterior derogat priori*. Dále přednostně používáme přímou normu před kolizní. A je třeba vycházet z toho, že využíváme nejefektivnější nástroj pro daný případ. ⁶⁵

⁶² Článek 50, Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí

⁶³ Praktická příručka pro použití Haagské úmluvy ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí. [online] Haagské konference o mezinárodním právu soukromém. Březen 2009 [cit. 22.5. 2021] Dostupné na <<https://assets.hcch.net/docs/78c110c8-bf71-454f-82cf-59430d629b99.pdf>>., s. 121-131

⁶⁴ § 882 OZ

⁶⁵ KŘEČEK, Stanislav, ZRŮST, Jiří In MACKOVÁ, Alena a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních : komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. 1. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 792 .

2. Základní pojmy

2.1. Mezinárodní únos dítěte (international child abduction)

Termín mezinárodní únos dítěte v názvu Haagské Úmluvy dopředu uvozuje předmět této mezinárodní smlouvy. Se slovem únos Úmluva pracuje pouze v názvu, dále ho již nepoužívá. Přídavné jméno mezinárodní uvozuje situaci, kdy je dítě uneseno z jednoho státu do jiného. Mezinárodní únos dítěte můžeme považovat za jakousi legislativní zkratku označující situaci, kdy je dítě protiprávně přemístěno nebo zadrženo mimo stát obvyklého bydliště dítěte. „*Přemístěním se rozumí přemístění dítěte z místa jeho obvyklého pobytu do jiného státu, zadrženi pak spočívá v odmítnutí navrátit dítě do místa jeho obvyklého pobytu po ukončení pobytu v jiném státě, jestliže osoba, která má právo určit místo obvyklého pobytu dítěte, s tímto pobytom souhlasila.*“⁶⁶ Co se rozumí protiprávním přemístěním nebo zadržěním dítěte osvětluje Haagská úmluva v článku 3 a nařízení Brusel II bis v článku 2, bodu 11. Oba dokumenty i právní teorie se na obsahu termínu shodují. Za nejsrozumitelnější a úplnou považují definici z komentáře o Zákonu o zvláštních řízeních soudních. „*Únosem se rozumí protiprávní přemístění nebo zadrženi dítěte v jiném státě porušující právo péče o dítě dané podle práva státu obvyklého bydliště dítěte (státní příslušnost dítěte ani rodičů zde není významná) bezprostředně před únosem, přičemž toto právo musí být vykonáváno nebo by bylo vykonáváno, kdyby k únosu nedošlo.*“⁶⁷ Protiprávním je tedy přemístění nebo zadrženi dítěte jen tehdy, pokud bylo porušeno právo péče o dítě a zároveň bylo toto právo v době přemístění nebo zadrženi skutečně vykonáváno, nebo by bylo vykonáváno, kdyby nedošlo k přemístění či zadrženi. Právo péče (rights of custody), které musí být únosem porušeno, může pocházet ze zákona, ze soudního nebo správního rozhodnutí, z dohody platné podle vnitrostátního práva.

Ráda bych upozornila na to, že ne vždy, když dojde k mezinárodnímu únosu nezletilého dítěte ve smyslu Haagské úmluvy, dojde i k naplnění skutkové podstaty únosu dítěte podle § 200 trestního zákoníku.

⁶⁶ DAVID, Ludvík a kol (ed.). Nařízení o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských (Brusel II bis): Komentář. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, stav k 1. červenci 2009, dostupné na <<https://www.aspi.cz/products/lawText/13/47500/1/2?vtextu=Koment%C3%A1%C5%99%20k%20Na%C5%99%C3%ADzen%C3%AD%20o%20uzn%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD%20rozhodnut%C3%AD%20ve%20v%C4%9Bcech%20man%C5%BElsk%C3%BDch>>.

⁶⁷ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 1057-1060

2.1.1. Právo péče o dítě

Právo péče o dítě, jak jej používá Úmluva, je třeba chápat ve smyslu § 858 OZ velmi obecně jakožto právo rozhodovat o dítěti. Správné osvětlení tohoto termínu je klíčové, vzhledem k tomu, že rozhodnutí o navrácení dítěte je podmíněno tím, že únosem bylo porušeno právo péče, které bylo vykonáváno.

Česká právní úprava používá pro práva a povinnosti spočívající v péči o dítě termín rodičovská odpovědnost. Jako nejuvýstižnější považují vysvětlení rodičovské odpovědnosti z komentáře rodinného práva v občanském zákoníku, podle kterého rodičovská odpovědnost představuje do budoucna působící příkaz k nejlepší rodičovské péči o dítě v souladu s nejlepším zájmem dítěte.⁶⁸ Z pohledu této práce se jeví jako nejdůležitější práva spadající pod rodičovskou odpovědnost zejména právo osobní péče o dítě, právo osobního styku s dítětem a určení místa jeho bydliště. Patří tam ale i povinnost zajistit výchovu a vzdělání dítěte či právo spravovat jeho jmění.⁶⁹ Nařízení Brusel II bis termín rodičovská odpovědnost v české verzi používá také jen s drobnou odchylkou, když je označuje jako rodičovská zodpovědnost. Obsah tohoto termínu je však stejný. Nařízení obsahuje legální definici rodičovské zodpovědnosti: „*Ide o veškerá práva a povinnosti fyzické nebo právnické osoby týkající se dítěte nebo jmění dítěte, které jsou jí svěřena rozhodnutím, právními předpisy nebo právně závaznou dohodou. Tento pojem zahrnuje především právo péče o dítě a právo na styk s dítětem.*“⁷⁰ Právo na styk s dítětem zahrnuje zejména oprávnění vzít dítě na omezenou dobu na jiné místo než je jeho obvyklé bydliště.⁷¹

Podle článku 5, bodu a, Haagské úmluvy právo péče o dítě zahrnuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte. Článek 5 říká, že právo péče může mít fyzická i právnická osoba, buď společně nebo samostatně. „*Péče o dítě se považuje za vykonávanou společně v případě, kdy podle rozhodnutí nebo ze zákona jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte bez souhlasu jiného nositele rodičovské zodpovědnosti.*“⁷² Podle § 865 OZ náleží rodičovská odpovědnost stejně oběma rodičům a má ji každý rodič, který jí nebyl zbaven.⁷³ Rodičovskou odpovědnost rodiče

⁶⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 730-758.

⁶⁹ §858 OZ

⁷⁰ Článek 2, bod 7 Nařízení Brusel II bis

⁷¹ Článek 2, bod 10 Nařízení Brusel II bis

⁷² Článek 2, bod 11 Nařízení Brusel II bis

⁷³ O odlišném pojetí rodičovské odpovědnosti v Irsku pojednává podkapitola 5.2.1.

vykonávají v souladu se zájmy dítěte (§ 875 OZ) a ve vzájemné shodě (§ 876 OZ). Jak už bylo zmíněno v úvodu, právo určit bydliště dítěte se tak automaticky nestává výlučným právem rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče.

2.2. Dítě

Otázka, co se skrývá pod pojmem dítě, se může jevit jako jednoduchá. Neexistuje však jedna jediná správná odpověď. V Úmluvě o právech dítěte nalezneme definici dítěte hned v prvním článku, ta se vztahuje pouze pro účely ÚPD. Podle ní je dítětem každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle vnitrostátní úpravy nenabude zletilosti dříve. Český občanský zákoník upřesňuje, že se za dítě považuje i tzv. nasciturus, pokud se narodí živý, za podmínky že to vyhovuje jeho zájmům. Horní věkovou hranici občanský zákoník explicitně neuvádí, ale v souladu s § 30 osoba přestává být dítětem nabytím plné svéprávnosti. Občanský zákoník není jediným zákonem, který nabízí definici dítěte, například Zákon o sociálně-právní ochraně dětí pro své účely vysvětluje, že dítětem se rozumí nezletilá osoba.⁷⁴ V této práci vycházím z Haagské úmluvy, podle které je za dítě, na které se vztahuje tato úmluva, považována fyzická osoba mladší 16 let s obvyklým bydlištěm bezprostředně před porušením práva péče v některém ze smluvních států Haagské úmluvy.⁷⁵ Nařízení Brusel II bis definici dítěte opomíjí.

2.3. Nejlepší zájem dítěte

Nejlepší zájem dítěte, nebo také best interest, superior interest of the child, není možné obsáhnout jednou jednoduchou definicí, žádnou takovou nenajdeme v HÚ ani v jiném právním předpise. S určitostí jde o vůdčí princip současného rodinného práva, který se uplatňuje v hmotném i procesním právu. Prostřednictvím tohoto principu stát poskytuje zvláštní ochranu dítěti, tedy subjektu, jehož způsobilost chránit vlastní zájmy je omezená.⁷⁶ Nejlepší zájem dítěte se vždy odvíjí od jedinečných okolností případu, ve kterém je takovýto zájem zjišťován. Jde o typický příklad neurčitého právního pojmu. Osvětlení tohoto pojmu je důležité vzhledem k tomu, že Haagská úmluva byla uzavřena za účelem posílení blaha dítěte a nařízení návratu dítěte má sloužit k tomu, aby mohl o péči o dítě rozhodnout soud, který je nejbliž dítěti a může tak rozhodnout v jeho nejlepším zájmu. Tento termín musí být vykládán ve shodě s cíli a principy Úmluvy. Základ tohoto principu najdeme v článku 3 Úmluvy o právech dítěte. Ten zní následovně: „*zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať*

⁷⁴ § 2, odst. 1, Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

⁷⁵ článek 4 Haagské úmluvy

⁷⁶ KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. Právní rozhledy, 2013, č. 3, s. 88.

už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho zodpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.“⁷⁷

Výklad nejlepšího zájmu dítěte nabízí Rozsudek NS ČR ze dne 26.4. 2012. Podle něj při rozhodování o nejlepším zájmu dítěte je třeba zohlednit uspokojování základních potřeb dítěte, jeho názory a přání, citové vazby, bezpečnost dítěte, jeho zaopatření, soudržnost rodiny, vazby dítěte na kamarády, kulturu a náboženství dítěte a další faktory. Cílem má být trvalé řešení situace dítěte.⁷⁸

2.4. Obvyklé bydliště dítěte (habitual residence)

Pojem obvyklé bydliště (habitual residence) není v Haagské úmluvě ani v Nařízení Brusel II bis úmyslně definován, přestože ho oba dokumenty používají. Obvyklé bydliště je hraničním určovatelem pro určení příslušnosti ve věcech rodičovské odpovědnosti. Česká právní úprava definuje pouze bydliště v Občanském zákoníku. Podle něj má člověk bydliště tam, kde se zdržuje s úmyslem žít tam trvale s výhradou změny okolností.⁷⁹ NS k tomu ve svém rozsudku z 5.6. 2013 dodal, že na určení bydliště nemají vliv okolnosti dočasné povahy jako je léčebný pobyt ve zdravotnickém zařízení, pobyt v místě studia, výkon trestu odnětí svobody a další.⁸⁰ Tento rozsudek považují za důležitý, vzhledem k tomu, že déle trvajících okolností zmíněné v tomto rozhodnutí by mohly vzbuzovat pochyby o jejich vlivu na určení místa bydliště. Vzhledem k neexistenci legální definice obvyklého bydliště, roste na důležitosti judikatura. Stěžejním rozhodnutím vykládajícím pojem obvyklé bydliště je rozsudek Soudního dvora ze dne 2.4. 2009. Z tohoto rozhodnutí soudy odvozovaly svou další judikaturu. Jeden z výroků tohoto rozsudku zněl následovně: „*Pojem obvyklé bydliště podle článku 8, odst.1 Nařízení č. 2201/2003 musí být vykládán v tom smyslu, že toto bydliště odpovídá místu, které vykazuje*

⁷⁷ Článek 3 ÚPD

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.4.2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

⁷⁹ § 80 OZ

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5.6. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2394/2012

*určitou integraci dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí. Za tímto účelem musí být přihlédnuto zejména k trvání, pravidelnosti, podmínkám a důvodům pobytu na území členského státu a přestěhování rodiny do tohoto státu, ke státní příslušnosti dítěte, k místu a podmínkám školní docházky, k jazykovým znalostem, jakož i k rodinným a sociálním vazbám dítěte v uvedeném státě. Vnitrostátnímu státu přísluší určit místo obvyklého pobytu dítěte s přihlédnutím ke všem konkrétním skutkovým okolnostem v každém jednotlivém případě.*⁸¹ Česká justice na tento rozsudek reagovala, když v usnesení Nejvyššího soudu 30Cdo 2244/2011 část zmíněného rozhodnutí citovala. Je třeba rozlišovat mezi obvyklým pobytem a místem pobytu před přemístěním, obvyklé bydliště vyžaduje určitou míru stálosti. V často citovaném rozhodnutí Inner House of the Court of Session Skotsko ze dne 24. 10. 1995 bylo judikováno, že neexistuje minimální délka pobytu, pro to, aby došlo ke změně místa obvyklého pobytu. Krajský soud v Brně ve svém rozsudku z 15.5. 2012 zdůrazňuje, že dítě ale musí mít k takovému místu vztah, ten naznačuje například lékař, škola, kamarádi, příbuzní v tomto místě, ztráta takového místa je pro dítě traumatická. Z tohoto rozhodnutí vyplývá, že jde o pojem faktický, který není nijak navázán na žádný právní úkon.⁸²

Vzhledem k rozsáhlé judikatuře k výkladu obvyklého bydliště, nepovažuji za nutné definovat obvyklé bydliště v českém právu.

2.4.1. Obvyklé bydliště malých dětí

Specifická je situace u kojenců a batolat, které z přirozené povahy věci, jsou silně vázány na matku a jejich obvyklé bydliště je odvozeno od obvyklého bydliště matky nebo jiné pečující osoby. SDEU ve věci Barbara Mercredi proti Richardu Chaffovi zdůraznil, že u určení obvyklého bydliště malých dětí je nutné přihlédnout k jiným skutečnostem než například u školáka. Prostředím malého dítěte je sociální a rodinné prostředí pečující osoby, na které je dítě závislé. V případě, kdy je pečující osobou matka, bude nutné přihlédnout například také k jejím jazykovým znalostem, jejímu původu nebo také k důvodům, pro které se přestěhovala.⁸³

⁸¹ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 2. dubna 2009, ve věci A, sp. zn. C 523/07, bod 44

⁸² Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 15.5. 2012, sp. zn. 20 Co 365/2012

⁸³ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 22. 12. 2010, ve věci Barbara Mercredi proti Richardu Chaffovi, sp. zn. C 497/10 PPU, bod 52-55

3. Řízení o navrácení nezletilého dítěte

Řízení o navrácení nezletilého ve věcech mezinárodních únosů dětí se považuje za řízení zvláštní s převažujícími prvky řízení nesporného.

3.1. Prvostupňové řízení

Řízení lze zahájit pouze na návrh v českém jazyce.⁸⁴ V případě přemístění dítěte do České republiky může být takovýto návrh podán přímo o Městského soudu v Brně nebo prostřednictvím ústředního orgánu svého státu. Řízení je osvobozeno od soudních poplatků.⁸⁵ Návrh o navrácení dítěte musí obsahovat obecné náležitosti každého podání jako je komu je podání určeno, kdo jej činí, které věci se týká, co sleduje, podpis a datum.⁸⁶ Je nutné identifikovat navrhovatele, odpůrce a dítě daty narození, případně i údaji o jejich pobytu, jsou-li navrhovateli známa. Nezbytnou součástí takového návrhu je uvedení důvodu vzniku práva péče o dítě navrhovatele (soudní rozhodnutí, potvrzení o zákonném vzniku práva péče), jakožto i uvedení skutečností potvrzujících vykonávání tohoto práva. Dále je to vylíčení skutečností, ze kterých vyplývá místo obvyklého bydliště dítěte před neoprávněným přemístěním nebo zadržením.⁸⁷

Účastníky řízení jsou navrhovatel, odpůrce a dítě. Navrhovatelem je ten, kdo tvrdí, že jeho právo na péči o dítě, vykonávané podle právního řádu státu, v němž dítě mělo svůj obvyklý pobyt bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, bylo porušeno.⁸⁸ Účastenství je tedy vymezeno podle § 6, odst. 2 ZŘS. V souladu s HÚ může být navrhovatelem i instituce mající právo péče o dítě, nejčastěji ovšem půjde o rodiče. Pokud je zřejmé, že osoba navrhovatele není shodná s osobou, jejíž právo péče bylo porušeno, tak bude řízení zastaveno pro nedostatek podmínky řízení.⁸⁹ Odpůrcem je ten, o němž navrhovatel tvrdí, že právo na péči o dítě, vykonávané podle právního řádu státu, v němž dítě mělo svůj obvyklý pobyt bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, porušuje. Ve většině případů půjde o druhého rodiče.⁹⁰ Pojem dítě je třeba chápat ve světle HÚ, dítětem je tedy označována FO mladší 16 let. Pokud

⁸⁴ Judikatura vyvodila, že právo jednat v mateřském jazyce podle § 18. odst. 1 OSŘ se nevztahuje na písemnou komunikaci se soudem, např. rozsudek NSS ze dne 29.7. 2004, čj. 5 Azs 52/2004-45

⁸⁵ § 11, odst.1, písmeno a, Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁶ § 42, odst.4, Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁷ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1061-1063

⁸⁸ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, § 481

⁸⁹ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1063-1064

⁹⁰ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, 481

by se návrh týkal starší osoby, řízení by bylo zastaveno pro neodstranitelný nedostatek podmínky řízení a bylo by zahájeno řízení ve věci péče soudu o nezletilé.⁹¹

Dítě je v řízení zastoupeno opatrovníkem. Opatrovníkem obvykle bývá usnesením jmenován orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁹² V naprosté většině případů jím bude Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Podle § 17 Zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí může být opatrovníkem i v případě zastupování dítěte ve vztahu k cizině i obecní úřad obce s rozšířenou působností. K takovému kroku soud přistoupí výjimečně tehdy, když obecní úřad může svou funkci zastávat lépe než UMPOD nebo jestliže UMPOD takovou funkci zastávat nemůže. Proti rozhodnutí o jmenování opatrovníka není odvolání přípustné, projevuje se tak zásada rychlosti řízení.⁹³

Městský soud v Brně po obdržení žaloby do 3 dnů usnesením vyzve odpůrce, aby se ve lhůtě 7 dnů od doručení tohoto usnesení k žalobě písemně vyjádřil a pokud s žalobou nesouhlasí, tak aby vylíčil rozhodné skutečnosti svědčící o jeho tvrzení. Jednání není třeba nařizovat, pokud odpůrce s navrácením dítěte souhlasí, pokud soudce může rozhodnout na základě listinných důkazů a účastníci s takovým postupem souhlasí.⁹⁴ Řízení probíhá s jednáním, které se musí konat do tří týdnů od podání návrhu. Jedná se o lhůtu pořádkovou. Snaha nařídit jednání v třítýdenní lhůtě může kolidovat s desetidenní pořádkovou lhůtou k přípravě účastníků na jednání. Zkrácení této lhůty k přípravě lze tolerovat, pokud nebude úplně vyloučena možnost přípravy na jednání. Soud nejprve zjišťuje, zda došlo k protiprávnímu přemístění nebo zadržení nezletilého dítěte. Pokud je odpověď kladná, zjišťuje, zda neexistují důvody, pro které nelze dítě navrátit do jeho obvyklého bydliště. Soud se zabývá dobou, která od únosu uplynula, posuzuje, zda se dítě sžilo s novým prostředím. Zkoumá, zda návrhovač vykonával právo péče, zda nesouhlasil s přemístěním nebo zadržením dítěte, zda návrat nevystaví dítě vážnému nebezpečí fyzické nebo duševní újmy nebo jej nedostane do jinak nenesitelné situace.⁹⁵ Důvody pro nenavrácení blíže rozvádím v kapitole 1.2.4.

⁹¹ VALENTOVÁ, Lucia in ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 242

⁹² Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, §482

⁹³ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1065

⁹⁴ Mezinárodní únos nezletilého dítěte [online] skvorova-ak.cz, prosinec 2014 [cit 2.6. 2021] Dostupné na <<https://www.skvorova-ak.cz/mezinarodni-unos-nezletileho-ditete>>.

⁹⁵ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1069-1072

Při jednání soud vyslechne navrhovatele, odpůrce a rovněž zjišťuje názor dítěte. Odpůrce nemusí být vyslechnut, pokud se nedostaví k jednání a uplatní se vyvratitelná právní domněnka z § 488, „*jestliže se odpůrce k nařízenému jednání neodstaví bez včasné a důvodné omluvy a nevyjádří se k návrhu navrhovatele ani v písemné formě, má se za to, že nemá proti návrhu na navrácení dítěte námitek. O tomto následku nedostavení se musí být odpůrce poučen.*“ Tato zvláštní kvalifikovaná výzva má dopomáhat k co nejrychlejšímu vyřízení věci. I přes uplatnění této konstrukce musí soud zkoumat, jestli jsou naplněny podmínky pro navrácení dítěte.⁹⁶ Pokud nedostal šanci být vyslechnut navrhovatel, tak nemůže soud zamítnout návrh na navrácení dítěte.⁹⁷

Výslech dítěte se provádí za účelem zjištění jeho názoru, tehdy, pokud dítě dosáhlo takového věku a vyspělosti, že se jeho výslech nejeví jako nevhodný.⁹⁸ K posuzování vyspělosti dítěte je třeba přistupovat individuálně. Článek 24, odst.1 Listiny základních práv Evropské unie stanovuje, že děti se mohou svobodně vyjadřovat v záležitostech, které se jich týkají. K jejich názorům je třeba přihlížet a brát přitom v úvahu jejich věk a vyspělost. Toto se vztahuje obecně na všechna řízení, dotýkající se dětí. K právu dítěte být vyslyšen se vyjádřil první senát Soudního dvora ve svém rozsudku ze dne 22. prosince 2010 ve věci Joseba Andoni Aguirre proti Simone Pelz, C-491/10 PPU. Senát došel k názoru, že výslech dítěte není absolutním právem a německé orgány nemohou bránit výkonu rozhodnutí o navrácení dítěte z toho důvodu, že španělský soud dítě nevyslechl. Zároveň soud dodal, že pokud soud dojde k názoru, že je výslech nezbytný, musí dát dítěti skutečnou a účinnou možnost vyjádřit svůj názor.⁹⁹ Podobně se vyjadřuje i Úmluva o právech dítěte, když prikazuje státům, aby zabezpečily dětem možnost svobodně vyjadřovat své názory v záležitostech, které se jich týkají, pokud jsou schopny formulovat své vlastní názory. Pak je nutné se jimi patřičně věnovat s ohledem na věk a úroveň dítěte. Dítěti má být umožněno být vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se ho dotýká, a to buď přímo nebo prostřednictvím zástupce či příslušného orgánu dle vnitrostátní právní úpravy.¹⁰⁰

⁹⁶ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1072

⁹⁷ článek 11, bod 5 Nařízení Brusel II bis

⁹⁸ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1069-1072

⁹⁹ Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte [online] Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy. Červen 2015 [cit 22. 5. 2021]. Dostupné na < https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_cs.pdf>.

¹⁰⁰ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č.104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, článek 12

Doručování písemností do členského státu EU se řídí Nařízením Evropského parlamentu a rady č. 1393/3007 ze dne 13. listopadu 2007, u doručování do jiných států je rozhodujícím dokumentem Úmluva o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních ze dne 22. června 1982.¹⁰¹

Dojde-li v průběhu jednání k dohodě mezi navrhovatelem a odpůrcem o péči o dítě a styku s ním, soud i bez návrhu zahrne povinnosti odpůrce do předběžného opatření.¹⁰²

Řízení lze přerušit pouze v případě, že je nutné, aby soudní orgán Evropské unie rozhodl o předběžné otázce o platnosti nebo výkladu práva EU. V řízení nelze prominout zmeškání lhůty. Předložení předběžné otázky Soudnímu dvoru EU mohou navrhnout i účastníci řízení. V České republice soudy doposud v tomto typu řízení předběžnou otázku ještě nepředložily.¹⁰³

Soud může i bez návrhu učinit vhodná opatření k zajištění navrácení dítěte. Jde o demonstrativní výčet vhodných opatření. Může nařídit soudní dohled nad pohybem dítěte v ČR, může zabránit dítěti opustit území státu bez souhlasu soudu nebo učinit opatření k zabránění narušení vztahu mezi dítětem a navrhovatelem. O těchto opatřeních soud rozhoduje bezodkladně usnesením, zpravidla bez slyšení účastníků. Proti usnesení o vhodných opatřeních není odvolání přípustné.¹⁰⁴ Z mého pohledu se jeví jako mimořádně žádoucí opatření přijatá k zabránění odjezdu dítěte ze země, pokud jsou u odpůrce vazby na jiný stát. Na návrh navrhovatele, při osvědčení navrhovatelova práva péče o dítě, může soud rozhodnout o prozatímní úpravě styku navrhovatele s dítětem. Usnesení o prozatímní úpravě styku může obsahovat podmínky pro styk s dítětem. Styk s dítětem je třeba chápat široce, zahrnuje i moderní komunikační prostředky či povinnost informovat navrhovatele o prospěchu a vývoji člověka. Proti usnesení o prozatímní úpravě styku je odvolání přípustné, ale takovéto usnesení je vykonatelné již doručením.¹⁰⁵

Soud zásadně vydá rozhodnutí ve věci samé do 6 týdnů od zahájení řízení. Po uplynutí této lhůty může vydat rozhodnutí, existují-li důvody zvláštního zřetele hodné. Odůvodnění takového rozhodnutí pak musí obsahovat důvody, pro které nebylo možné lhůtu dodržet.¹⁰⁶

¹⁰¹ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1069-1072

¹⁰² § 487, Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰³ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1066-1067

¹⁰⁴ § 486, Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁵ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1067-1069

¹⁰⁶ § 489, odst. 1, Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Navrhovatel a ústřední orgán pak může ještě v průběhu řízení podat žádost o sdělení důvodu odkladu nebo podat návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu.¹⁰⁷ Ve věci samé soud rozhoduje rozsudkem. Pokud se rozsudkem vyhovuje návrhu, pak je takový rozsudek předběžně vykonatelný.¹⁰⁸ Pariční lhůta běží od doručení rozsudku odpůrci a obvykle činí tři dny, soudce ale může stanovit i lhůtu delší. Pokud je dítě v průběhu řízení přemístěno do jiného státu může soud zastavit řízení nebo zamítnout návrh na navrácení dítěte.¹⁰⁹

Rozhodnutí o navrácení dítěte může být podmíněno v souladu s článkem 10, odst. 4 splněním přiměřených záruk navrhovatelem či vydáním rozhodnutí, popřípadě učiněním jiného opatření státu, do kterého má být dítě navráceno. § 489, odst. 2 záruky zmiňuje možnost podmínění rozhodnutí zárukami, ale neposkytuje vysvětlení, co se jimi myslí. Zárukou umožňující bezodkladné navrácení dítěte může být například zabezpečení hmotného zajištění, závazek společné péče o dítě, iniciace opatření zabraňujícího potencionálnímu domácímu násilí.¹¹⁰ Záruky musí být splnitelné a mají odpovídat konkrétním okolnostem případu. Opatření, o kterém rozhodl soud státu, v němž se dítě nachází, jež má být vykonáno ve státě, do něhož se má dítě vrátit, bývá označováno jako mirror order, pokud má zaručovat bezpečné podmínky pro dítě, tak safe harbour order.¹¹¹ Tyto instituty mají původ v anglosaském právu a jejich platnost by měla být časově omezená do rozhodnutí ve věci samé v opatrovnickém řízení ve státu obvyklého bydliště dítěte.¹¹²

Rozhodnutí o navrácení dítěte musí obsahovat výrok o náhradě nákladů řízení. Rozhodnutí o nákladech řízení vykazuje odchylky oproti obecné úpravě nákladů řízení. Na náhradu nákladů řízení má právo navrhovatel pouze za předpokladu, že měl úspěch ve věci a zároveň s ohledem na konkrétní okolnosti případu se jeví uložení povinnosti odpůrci nahradit náklady řízení navrhovateli jako vhodné. Půjde zejména o cestovní náklady, náklady za právní

¹⁰⁷ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, 1073-1074

¹⁰⁸ § 483, Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁹ článek 12 Haagské úmluvy

¹¹⁰ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s. 1073-1077

¹¹¹ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s. 1073-1077, § 489

¹¹² § 489, KŘEČEK, Stanislav, ZRŮST, Jiří In MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 803-804

zastoupení, náklady za návrat dítěte.¹¹³ Soudci se tedy nabízí další možnost, jak zohlednit individuální okolnosti případu.

3.2. Násilí v rodině jakožto důvod pro nenavrácení

Za obzvláště obtížně řešitelné považují případy, kdy je protiprávní přemístění nebo zadržení nezletilého dítěte důsledkem domácího násilí. Není výjimečné, že se jeden z partnerů rozhodne žít s tím druhým v jeho zemi původu a sám je tam cizincem v znevýhodněné pozici. Pokud se pak stane obětí domácího násilí, může považovat svou situaci za natolik nesnesitelnou, že se odhodlá k útěku do svého státu původu i s dítětem. Takovýto útek je pro oběť přirozenou reakcí.¹¹⁴ „*Postižené osoby se často domnívají, že za ně jejich stát všechno vyřeší.*“¹¹⁵ Údajný pachatel domácího násilí pak může zahájit návratové řízení, ve kterém se nemusí podařit domácí násilí prokázat. „*Je velice obtížné prokázat domácí násilí už v případech, kdy k němu dochází ve vnitrostátním prostředí. Prokázat domácí násilí páchané za hranicemi tak může být mnohdy prakticky nemožné. Různé formy domácího násilí, zejména pak psychické násilí, není možné za krátkou dobu, ve které zpravidla k řízení o navrácení dítěte dochází, prokázat vůbec.*“¹¹⁶ Může tedy nastat situace, že se dítě navrátí do domácnosti s násilníkem, kde čeká na výsledek vnitrostátního řízení o domácím násilí. Návratu do původní domácnosti se ale lze vyhnout. Soud nařizuje návrat do státu obvyklého bydliště dítěte před přemístěním, ne na konkrétní adresu.¹¹⁷

V případech, kdy dítě bylo obětí domácího násilí, je samozřejmě na místě v návratovém řízení aplikovat článek 13, bod b, Haagské úmluvy. Soud tudíž nenavrátí dítě do státu jeho obvyklého bydliště z důvodu vážného nebezpečí, že by návrat dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě. Složitější situace nastává, pokud dítě bylo pouze svědkem násilí v rodině, tedy nepřímou obětí domácího násilí. V takovém případě může k navrácení dítěte dojít, přestože mezi odborníky převládá názor, že i strach z agresora může dítěti způsobit duševní újmu. I Světová zdravotnická organizace pohlíží na dítě, které je svědkem domácího násilí, jako na dítě psychicky týrané.¹¹⁸ S tímto názorem se můžu naprosto ztotožnit a myslím si, že hrůzy spojené

¹¹³ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1073-1077

¹¹⁴ CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Násilí v rodině a mezinárodní únos dítěte jako následek. Právník, 2014, roč. 153, č. 9, s 747.

¹¹⁵ CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Násilí v rodině a mezinárodní únos dítěte jako následek. Právník, 2014, roč. 153, č. 9, s. 757.

¹¹⁶ CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Násilí v rodině a mezinárodní únos dítěte jako následek. Právník, 2014, roč. 153, č. 9, s. 752-753.

¹¹⁷ CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Násilí v rodině a mezinárodní únos dítěte jako následek. Právník, 2014, roč. 153, č. 9, s. 753- 754.

¹¹⁸ CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Násilí v rodině a mezinárodní únos dítěte jako následek. Právník, 2014, č. 9, roč. 153, s. 753.

s domácím násilím musí ovlivnit vývoj dítěte. Soud samozřejmě musí posoudit věrohodnost tvrzení o domácím násilí.

3.3. Odvolací řízení

Bylo-li proti rozsudku o navrácení nezletilého dítěte podáno odvolání, předá soud prvního stupně věc odvolacímu soudu tedy, Krajskému soudu v Brně do 7 dnů od podání odvolání. Odvolací soud rozhodne o odvolání do 30 dnů. Odvolací soud může i bez návrhu odložit vykonatelnost rozhodnutí, pokud k navrácení dítěte prozatím nedošlo. Odvolací soud může rozhodnutí prvoinstančního soudu změnit i zrušit. Zrušení rozhodnutí znamená další prodloužení návratového řízení, což rozhodně není žádoucí vzhledem k nejlepšímu zájmu dítěte. Žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost nejsou přípustné.¹¹⁹

3.4. Výkon rozhodnutí

V souladu s § 500, odst. 2 ZŘS stejný soud, který rozhodoval o navrácení dítěte provádí i výkon rozhodnutí. Výkon rozhodnutí může vykonávat pouze soud, výkon rozhodnutí soudním exekutorem není možný.¹²⁰ „*Výkon rozhodnutí o péči o nezletilé je třeba chápat jako opatření a postupy, které ve svém výsledku povedou k zajištění řádné péče o dítě, která je hlavním účelem a smyslem řízení o péči o nezletilé.*“¹²¹

K zahájení vykonávacího řízení je nutný návrh, ve kterém není nutné specifikovat jakým způsobem má být rozhodnutí vymoženo. Dále pokračuje soud z úřední povinnosti. Podle § 35, odst. 11 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy se výkon rozhodnutí o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí zajišťuje přednostně. O nařízení výkonu rozhodnutí soud rozhoduje usnesením, proti kterému může povinný podat odvolání.

Před nařízením výkonu rozhodnutí může soud vyzvat rodiče, který dobrovolně dítě nenavrátil, k podrobení se soudnímu rozhodnutí. Soud tak učiní, shledá-li pro to závažné důvody nebo jestliže nebyl povinný poučen o následcích neplnění povinnosti stanovené soudem. Výzva ke splnění povinnosti není rozhodnutím, může být učiněna ústně i písemně. Soud zpravidla žádá orgán sociálně-právní ochrany dětí o součinnost při vedení povinného

¹¹⁹ § 490, Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁰ § 37, Zákona č. 120/2001 Sb. o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů

¹²¹ MACKOVÁ, Alena a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních : komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. 1. vydání. Praha : Leges, 2016, § 501, s. 826

k podrobení se rozsudku, ale jen pokud to pokládá za efektivní a nepovede to ke zbytečnému prodlužování řízení.¹²²

Samotné provedení výkonu rozhodnutí má probíhat co nejšetnějším způsobem. Provádění výkonu rozhodnutí řídí soudní vykonavatel, jiná soudní osoba, případně i soudce sám. Soudní vykonavatel je oprávněn vydávat závazné pokyny osobám, které se účastní výkonu rozhodnutí. Soudní vykonavatel je vázán pokyny soudce ohledně postupu a způsobu provedení výkonu rozhodnutí.¹²³ Problémem pro výkon rozhodnutí může být situace, kdy se rodič s dítětem ukrývá před státními orgány.

Výkon může být realizován několika způsoby, mezi dva hlavní patří ukládání pokut podle § 502 ZŘS nebo odnětí dítěte podle § 504 ZŘS. Peněžní pokuta může činit až 50 000, lze ji uložit i opakovaně, je-li to efektivní. Ukládání pokut povinnému není obligatorním postupem. „*Výše pokuty je na uvážení soudu, přičemž musí vycházet především ze znalosti poměrů povinného a ze zhodnocení míry a povahy a důvodu neplnění vymáhané povinnosti.*“¹²⁴ K povaze ukládání pokut při výkonu rozhodnutí o péči o dítě Ústavní soud poznamenal: „*účelem tohoto prostředku je tedy primárně vynucení splnění povinnosti uložené povinnému soudem ve prospěch oprávněného. Jeho účel proto nespočívá v sankcionování povinného za dobrovolné nesplnění povinnosti, a uloženou pokutu tedy nelze vnímat primárně jako sankci za porušení práva, nýbrž jako prostředek donucení povinného, aby respektoval právní poměry založené vykonávacím titulem.*“¹²⁵ Při ukládání pokuty musí soud zvažovat, zda doručené usnesení o uložení pokuty nevaruje povinného před hrozícím odnětím dítěte. Ten by pak mohl z obavy s dítětem uprchnout, aby se vyhnul výkonu rozhodnutí.¹²⁶

Na odnětí dítěte, jako na způsob výkonu rozhodnutí o navrácení dítěte, je třeba hledět jako na prostředek ultima ratio. Přistupuje se k němu, pokud ostatní prostředky selhaly nebo pokud je z okolností případu zjevné, že by ostatní prostředky nevedly k vynucení povinnosti. Rozhodnutí o nařízení výkonu rozhodnutí odnětím dítěte se doručuje povinnému až při

¹²² MACKOVÁ, Alena a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních : komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. 1. vydání. Praha : Leges, 2016, § 501, s. 825-826

¹²³ § 4, Instrukce Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 5.4. 2007, č. j. 142/2007 Org, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí

¹²⁴ MACKOVÁ, Alena a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních : komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. 1. vydání. Praha : Leges, 2016, § 502, s. 828

¹²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 19.4. 2016, sp. zn. II ÚS 3489/15, bod 20

¹²⁶ SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1096-1097

provedení výkonu.¹²⁷ Toto rozhodnutí je závazné erga omnes. K odnětí dítě se přistoupí jen pokud je to v jeho nejlepším zájmu. Se soudem při něm spolupracují státní orgány jako OSPOD nebo Policie ČR, obecní policie.¹²⁸ Dítěti má být poskytnuto vysvětlení nastalé situace odpovídající jeho věku a stupni vyspělosti. Může mu být poskytnuta i odborná pomoc. Osoby, které hrubě ruší výkon rozhodnutí mohou být vykázány soudním vykonavatelem z místa výkonu rozhodnutí. Pracovník OSPODU může doporučit, aby bylo pokračováno ve výkonu rozhodnutí později, jestliže by okamžité provedení mohlo dítěti způsobit vážnou újmu na zdraví nebo by to mohlo ohrozit jeho vývoj.¹²⁹ Pokud dítě nebylo zastiženo, musí soud pokus o odnětí dítěte opakovat na jiném vhodném místě, u jakékoli osoby, u níž se má dítě nacházet.¹³⁰

Soud může nařídit i další opatření pro výkon rozhodnutí. Může nařídit první setkání s mediátorem v rozsahu 3 hodin, plán navykacího režimu, povinnost vykonávat styk pod dohledem orgánu sociálně-právní ochrany dětí, setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie.¹³¹ Podle důvodové zprávy se takové setkání v praxi osvědčily, ale v předchozí právní úpravě neměly oporu v zákoně. Odborník z pedopsychologie má povinnému vysvětlit důsledky chování povinného ve vztahu k vývoji dítěte. Mediace je metoda alternativního řešení sporů, upravená zákonem o mediaci. Navykací plán představuje soudem schválený režim, který je obvykle vypracován po konzultaci s odborníkem. Může být vhodný i v situacích, kdy má dítě přirozenou citovou vazbu na rodiče a plán se jeví vhodným pro snížení emočního vypětí spojeného se změnou prostředí.¹³² Právě emoční vypětí spojené se změnou prostředí je typické pro mezinárodní únos dítěte a navykací plán, který by začal komunikací s opuštěným rodičem, následně návštěvami a až nakonec přestěhováním by mohl dle mého názoru dítěti dobře posloužit. Ne vždy je takovýto plán uskutečnitelný, v případě velmi vzdálených zemí to pravděpodobně nebude možné.

Povinný hradí náklady řízení. Nákladem výkonu rozhodnutí jsou i ušlý výdělek osob zúčastněných na výkonu rozhodnutí odnětím dítěte, účelně vynaložené náklady na otevření bytu či místnosti, náklady na nezbytné potřeby nezletilého dítěte, náklady na dopravu dítěte

¹²⁷ § 504 ZŘS

¹²⁸ MACKOVÁ, Alena a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních : komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. 1. vydání. Praha : Leges, 2016, § 504

¹²⁹ Instrukce Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 5.4. 2007, č. j. 142/2007 Org, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí

¹³⁰ SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1102-1103

¹³¹ § 503 ZŘS

¹³² MACKOVÁ, Alena a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních : komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. 1. vydání. Praha : Leges, 2016, § 503, s. 829-832

spojené s navrácením dítěte do jeho obvyklého bydliště v případě mezinárodních únosů dětí.

¹³³ Soud může z vymožených pokut umožnit čerpání peněz na uspokojení nezbytných potřeb dítěte, které již byly zaplacený. To je výjimka v zájmu dítěte z toho, že výnos pokut připadá státu. Je to možné jen na návrh zákonného zástupce nebo opatrovníka.

Návrh na nařízení výkonu rozhodnutí je zamítnut, jestliže povinnost navrátit nezletilé dítě nebyla uskutečněna z objektivních příčin, typicky z důvodu onemocnění dítěte. ¹³⁴

¹³³ § 505 ZŘS

¹³⁴ SMOLÍK, Petr. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1091-1092

4. Judikatura

V této kapitole bych ráda blíže představila rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, Evropského soudního dvora a Ústavního soudu České republiky. Každé z těchto rozhodnutí by se mělo věnovat jinému problému spojenému s návratovým řízením. Dohromady by měly komplexně ilustrovat problematiku mezinárodních únosů dětí v praxi.

4.1. Judikatura evropského soudu pro lidská práva

V judikatuře Evropského soudu pro lidská práva najdeme řadu rozhodnutí, která přispěla k sjednocení výkladu Haagské úmluvy. V souvislosti s Haagskou úmluvou směřovaly do Štrasburku zejména stížnosti na porušení článku 6 (právo na spravedlivý proces) a 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. Evropský soud pro lidská práva v řadě svých rozhodnutí shledal porušení článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, když státy neučinily dostatečná opatření k zajištění urychleného návratu dětí do státu jejich obvyklého bydliště.¹³⁵ Z konstantní judikatury ESLP, kterou potvrzují následující rozhodnutí vyplývá, že státy mají povinnost zajistit vhodné nástroje k tomu, aby mohly rozhodnutí o navrácení dítěte urychleně a efektivně vymáhat.

4.1.1. Rozhodnutí ESLP ze dne 1. 3. 2016, K.J. proti Polsku, č. 30813/14

Rodič únosce často v návratových řízeních uvádí, že by měl soud zamítnout návrh na navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí na základě článku 13, písmene b, Haagské úmluvy. Podle něj tedy existuje vážné nebezpečí, že by návrat dítěti způsobil fyzickou nebo duševní újmu nebo jej jinak dostal do nesnesitelné situace. Újma má spočívat v bolestném odloučení od primárního pečovatele, který se uchýlil k protiprávnímu přemístění dítěte. Já ovšem nevidím rovnítko mezi odloučením a návratem. Návrat automaticky přece neznamená odtržení dítěte od primárního pečovatele. Dítě se navrácí do místa jeho obvyklého bydliště před únosem, ne do rukou druhého rodiče. Soudy by měly pečlivě zkoumat, zda opravdu existují přesvědčivé důvody, pro které se rodič pečovatel nemůže vrátit. Těmi může být například jeho trestní stíhání nebo odnětí jeho rodičovských práv v dané zemi. Bezpečnému navrácení napomáhá možnost soudů podmínit rozhodnutí o navrácení dítěte splněním přiměřených záruk. K tomuto argumentu rodičů únosců se vyjádřil Evropský soud pro lidská práva ve věci K.J. proti Polsku.

¹³⁵ PTÁČEK, Lubomír. Přeshraniční únosy dětí [online]. cak.cz, 26. března 2010 [cit 16.4. 2021]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/assets/files/3183/>>.

Tento případ se týkal polských občanů trvale žijících ve Velké Británii, kterým se tam v roce 2010 narodila dcera. V roce 2012 odjela matka s dcerou, se souhlasem otce, na prázdniny do Polska. Místo plánovaného návratu se ale matka odmítla vrátit s dcerou zpět. Proto se v říjnu téhož roku otec rozhodl podat žádost podle Haagské úmluvy o navrácení dítěte zpět do Velké Británie. V květnu 2013 polský prvostupňový soud otcovu žádost zamítl na základě článku 13, písmene b, Haagské úmluvy s odůvodněním, že by se dítě ocitlo díky návratu v nesnesitelné situaci. Soud vycházel zejména ze znaleckého posudku, podle kterého odloučení od matky by pro dítě znamenalo větší psychickou újmu než nedostatek každodenního kontaktu s otcem. Znalec soudu doporučil setrvání dítěte u matky v Polsku. Soud se vůbec nezabýval důvody, pro které matka odmítá odjezd do Velké Británie. Těmi, podle slov matky, mají být časté konflikty s otcem dítěte, navíc si na život ve Velké Británii nezvykla. Odvolací soud v říjnu 2013 potvrdil rozhodnutí prvostupňového soudu.

Senát čtvrté sekce Evropského soudu pro lidská práva došel k názoru, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, když polské soudy nesprávně posoudily výjimku podle článku 13 písmene b, Haagské úmluvy, navíc podle ESLP řízení neproběhlo urychleně, jak Haagská úmluva vyžaduje. „*Výjimky z pravidla návratu musí být vykládány úzce. Není tudíž možné, aby újma ve smyslu čl. 13, písmena b, Haagské úmluvy byla automaticky založena na pouhém odloučení od rodiče únosce, jakkoli může být odloučení pro dítě bolestivé.*“¹³⁶ Podle soudu důvody, pro které se matka odmítla vrátit objektivně nevyklučují možnost návratu do Velké Británie. Obecným soudům bylo dále vytýkáno, že nevzaly v potaz tvrzení znalce o přizpůsobivosti dítěte a o vazbách dítěte k oběma rodičům. Ačkoli není 6týdenní lhůta pro vydání rozhodnutí v návratovém řízení závazná, v tomto případě neexistuje ospravedlnění pro to, že řízení trvalo více než rok. Délka řízení vedla k tomu, že matka žije s dítětem v Polsku více než tři roky. To je důvodem, proč rozsudek ESLP nezavazuje Polsko k přijetí opatření směřujícího k navrácení dítěte do Velké Británie.

¹³⁶Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, s. 2 [online]. eslp.justice.cz [cit 23.5.2021]. Dostupné na <[http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/30DF27EE38E6228AC125800600510DE4/\\$file/K.%20J.%20Proti%20Polsku_annotace.pdf?open&_](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/30DF27EE38E6228AC125800600510DE4/$file/K.%20J.%20Proti%20Polsku_annotace.pdf?open&_)>.

4.1.2. Rozhodnutí ESLP ve věci Sylvester proti Rakousku ze dne 24. dubna 2003, č. 36813/97 a 40104/98 a Maumousseau a Washington proti Francii ze dne 6.12. 2007, stížnost č. 39388/05

Oba tyto případy mají společné to, že v nich stěžovatelé napadali výkon rozhodnutí o návratu.

Ve věci Sylvester proti Rakousku se jednalo o matku, která proti vůli otce odvezla jejich nezletilou dceru z USA do jejího rodného Rakouska, i když právo péče o dítě měli oba rodiče. Otec zahájil návratové řízení, kde mu bylo poměrně rychle vyhověno. Matka se proti rozhodnutí odvolala a když neuspěla ani u odvolacího soudu, tak následně odmítala při výkonu rozhodnutí spolupracovat. Výkon rozhodnutí se v důsledku tohoto nepodařil uskutečnit. Po více než roce rakouský soud zamítl návrh na výkon rozhodnutí s odůvodněním, že navrácení dítěte by mu způsobilo závažnou újmu. Újma měla spočívat v tom, že pouto mezi otcem a dcerou již zaniklo. ESLP konstatoval, že není možné upustit od výkonu rozhodnutí z důvodu neschopnosti vnitrostátních orgánů zajistit výkon rozhodnutí. Průtahy ve vykonávacím řízení a rozhodnutím o zamítnutí návrhu na výkon rozhodnutí došlo k porušení práva na rodinný život otce.¹³⁷

V případě Maumousseau a Washington proti Francii matka neoprávněně odcestovala s dcerou ze Spojených států amerických do Francie. Francouzské soudy nařídily návrat dívky zpět do USA. Matka se odmítala podvolit rozsudku a naprosto nespolupracovala při výkonu rozhodnutí, takže francouzské orgány přistoupily k tomu, že se pokusily převzít dívku z mateřské školky. Ani tento postup nepřinesl kýžený výsledek, soudní vykonavatelé od pokusu upustili, aby nezpůsobili dívce větší trauma, když se matka se zaměstnanci školky vykonavatelům důrazně bránila. Poté byla dívka umístěna do zařízení péče o dítě, kde ji oba rodiče navštěvovali a nakonec se vrátila do USA. Matka po vyčerpání opravných prostředků ve Francii podala stížnost k ESLP, kde si stěžovala na způsob výkonu rozhodnutí a namítala porušení článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. ESLP její stížnosti nevyhověl, protože matka s francouzskými úřady nespolupracovala a vykonavatelé se snažili dívku traumatizovat co nejméně.¹³⁸

¹³⁷ CASE OF SYLVESTER V. AUSTRIA [online] indicat.com [cit 26.5.] Dostupné na <<https://www.incat.com/en/case/502>>.

¹³⁸ CASE OF MAUMOUSSEAU AND WASHINGTON v. FRANCE [online] indicat.com [cit 26.5. 2021] Dostupné na <<https://www.incat.com/en/case/942>>.

4.2. Judikatura evropského soudního dvora

V případech neoprávněného přemístění dítěte se judikatura Evropského soudního dvora zabývá zejména dodržováním práva dítěte na udržování pravidelného osobního a přímého styku s oběma rodiči podle článku 24, odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie.

4.2.1. Rozsudek třetího senátu Soudního dvora EU z 5. října 2010, J. McB. proti L. E., C-400/10 PPU

Irský Supreme Court podal 30. července 2010 Soudnímu dvoru EU žádost o rozhodnutí o předběžné otázce v naléhavém řízení, která se týkala výkladu nařízení Brusel II bis v rámci sporu mezi Irem J. McB. a Britkou L.E. o navrácení jejich tří dětí z Anglie zpět do Irska. Spor se vedl o to, zda otci J. McB. náleží právo péče o děti. V irském právu totiž není biologickému otci dětí nesezdaných rodičů ze zákona přiznáno právo péče o děti, může mu být ovšem na žádost soudem přiznáno. Může ho také získat na základě dohody rodičů. SDEU posuzoval, zda nařízení Brusel II bis není v rozporu s článkem 7 Listiny základních práv EU.

Rodiče dětí spolu žili od roku 2008 v Irsku a matka bez vědomí otce s dětmi v červenci 2009 odcestovala do Anglie. V listopadu 2009 se otec u anglického soudu domáhal návratu dětí zpět do Irska dle Haagské úmluvy. V prosinci téhož roku otec žádal irský soud o deklaratorní rozhodnutí, zda bylo přemístění dětí matkou protiprávní. Zároveň u stejného soudu podal návrh na přiznání práva péče o děti. Irský soud zamítl první z návrhů, přemístění podle něj nebylo protiprávní vzhledem k tomu, že otec nebyl nositelem práva péče o děti. Otec se proti tomuto rozhodnutí odvolal. Následně se odvolací soud obrátil s předběžnou otázkou na SDEU. Předběžná otázka zněla následovně: *„brání nařízení č. 2201/2003, bez ohledu na to, zda je vykládáno na základě článku 7 Listiny nebo jinak, členskému státu v tom, aby na základě svého práva požadovalo, aby otec dítěte, který není sezdán s matkou dítěte, získal od příslušného soudu rozhodnutí o svěřeni dítěte do jeho péče, aby mohl být kvalifikován jako osoba, která má právo péče o dítě, což činí přemístění daného dítěte ze země jeho obvyklého bydliště protiprávním pro účely čl. 2, odst. 11 uvedeného nařízení?“*¹³⁹

Soud má za to, že je třeba vyložit především článek 2, odst. 11 Nařízení Brusel II bis, ze kterého vyplývá, že neoprávněné přemístění je podmíněno porušením práva péče navrhovatele v návratovém řízení. SDEU připomíná, že právo péče o dítě ve smyslu Nařízení je třeba vykládat autonomně, bezesporu zahrnuje právo určit místo bydliště dítěte. Senát došel

¹³⁹Rozsudek Soudního dvora z 5. října 2010, bod 25 [online] curia.europa.eu [cit 20.5.2021] Dostupné na <<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81398&pageIndex=0&doclang=cs&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6026198>>.

k tomu, že nařízení Brusel II bis neurčuje nositele práva péče o děti. Podmínky pro určení osoby, která má mít právo péče, určuje právo členského státu, kde mělo dítě bydliště před přemístěním. Odlišné způsoby rozdělení rodičovské zodpovědnosti v jednotlivých členských státech vyplývají z různorodosti rodinných vztahů. Při výkladu daného ustanovení nic nebrání členskému státu vyžadovat od otce soudní rozhodnutí, pro to, aby se stal nositelem práva péče. Neodporuje to právu na soukromý a rodinný život chráněnému článkem 7 Listiny základních práv EU. SDEU uzavírá, že biologický otec dítěte mohl před přemístěním požádat vnitrostátní soud o přiznání práva péče o dítě, což je samotnou podstatou práva na rodinný život.

4.3. Judikatura Ústavního soudu ČR

4.3.1. Nález I. ÚS 1319/20-2 ze dne 30.11. 2020

V tomto konkrétním případě prarodiče nezletilé dívky byli nespokojeni s tím, jak ji matka vychovává. Rozhodli se, že budou dívku vychovávat sami. Na konci prázdnin ji odmítli vrátit matce a protiprávně ji zadrželi v České republice. Po konci prázdnin se matka domáhala návratu dítěte do jeho obvyklého bydliště v Německu. Dostala se kvůli tomu s prarodiči dívky do konfliktu, který vyvrcholil zahájením řízení o navrácení nezletilé u Městského soudu v Brně. V mezidobí prarodiče dívku svěřili do péče krizového centra. V řízení před soudem prarodiče argumentovali právě neexistencí pasivní legitimace na jejich straně. Městský soud v Brně ale vyhověl matce a nařídil návrat do Německa do 30 dnů. Prvostupňové rozhodnutí napadli prarodiče dívky odvoláním. Krajský soud rozhodnutí Městského soudu změnil a návrh zamítl. Ve svém rozhodnutí se opíral o plnou moc matky, která ji udělila prarodičům pro administrativní úkony spojené se zahájením školní docházky její dcery v ČR. Z této plné moci soud vyvodil konkludentní založení nového obvyklého bydliště v České republice.

Stěžovatelka se rozhodla podat proti tomuto rozhodnutí ústavní stížnost, ve které uvedla, že rozsudkem Krajského soudu v Brně bylo porušeno její základní právo na soukromý a rodinný život podle článku 10, odst. 2 Listiny základních práv a svobod a právo na péči o dítě podle článku 32 LZPS. Ústavní soud stěžovatelce vyhověl.

Matka nezletilého dítěte namítala překvapivost posuzovaného rozhodnutí, Krajský soud v Brně se podle ní odchytil od své dosavadní judikatury při určování obvyklého bydliště nezletilého dítěte.

Z tohoto nálezu vyplývá, že pasivně legitimovanou osobou v návratovém řízení je i osoba, jež v době procesu nadále právo péče nevykonává. Přesunutí péče o dítě na někoho jiného by bez tohoto závěru mohlo být v obdobných případech zcela účelové. Osoba, jež dítě odňala

pečujícímu rodiči musí být za tento akt odpovědná. Podle ÚS Krajský soud v Brně nesprávně vyhodnotil plnou moc jakožto zřeknutí se rodičovské odpovědnosti. Jen z udělení plné moci pro zařízení školní docházky v ČR nelze vyvozovat změnu obvyklého bydliště.¹⁴⁰

4.3.2. Nález II. ÚS 3345/20-2 ze dne 8. 4. 2021

Tomuto sporu předcházelo soužití české matky a italského otce dvou společných dětí v Itálii. Obě děti od narození žily v Itálii, byly občany obou států. Matka s dětmi o prázdninách 2019 odjela, se souhlasem otce, do ČR na návštěvu. Do Itálie se už nevrátili. Otec v reakci na to podal v únoru 2020 návrh na zahájení řízení o navrácení nezletilých dětí do místa jejich obvyklého bydliště v Itálii. Matka namítala, že děti nemají být navraceny z důvodu, že otec o děti nepečoval a navíc by jejich návrat mohl dětem způsobit fyzickou i duševní újmu. Podle ní bylo ze strany otce s dětmi během pobytu v Itálii špatně zacházeno. Městský soud v Brně přesto nařídil navrácení dětí do Itálie. Navrácení dětí bylo podmíněno splněním zárukami od otce. Otec měl zajistit samostatné bydlení pro matku s dětmi poblíž jejich dosavadního bydliště a rovněž se měl zdržet odnětí dětí z péče matky do rozhodnutí italského soudu o úpravě rodičovské odpovědnosti k nezletilým. Krajský soud potvrdil rozhodnutí prvostupňového soudu v otázce navrácení nezletilých dětí a pouze rozšířil záruky, když otcí uložil povinnost nepokračovat v trestních úkonech proti matce a povinnost složit matce na účet částku 15 000 EUR. Tyto záruky měly matce poskytnout co největší míru volnosti a nezletilým i matce důstojné životní podmínky. Záruky také měly zajistit, že nedojde k odtržení dětí od primárně pečující osoby.

Matka se poté podala ústavní stížnost, ve které namítala porušení celé řady jejich základních práv, například práva na nezasahování do jejího soukromého a rodinného života, práva na spravedlivý proces. Dle stěžovatelky měly děti obvyklé bydliště v České republice, otec o děti nijak nepečoval a děti mají k otcí a Itálii silně negativní vztah. Nezletilý se měl z obavy z návratu pokusit o sebevraždu. Stěžovatelka dodala, že otec nesplnil záruky uložené obecnými soudy a nelze očekávat, že je splní. ÚMPOD jakožto opatrovník dětí souhlasil s výrokem soudů ohledně obvyklého bydliště dětí v Itálii, vyjádřil se, že dle provedených důkazů u soudu otec péči o děti vykonával a neexistuje důkaz o jeho nevhodném chování k stěžovatelce nebo dětem. Podle pohovoru s psychologem ÚMPODu je pravděpodobné, že odpor dětí k otcí a Itálii je vyvolaný negativními postoji matky. Ta je zatahuje do rodičovského konfliktu, a tím je traumatizuje. Bezprostředně po únosu se děti vůči otcí zcela negativně nevymezovaly.

¹⁴⁰ Nález ÚS ze dne 30.11. 2020, sp. zn. I. ÚS 1319/20-2

ÚS potvrdil, že nezletilí měli obvyklé bydliště v Itálii, tam chodili do školy a kroužků, měli tam kamarády, příbuzné, lékaře. V ČR pobývali jen příležitostně. Soud měl za to, že otec o děti před únosem pečoval. Rozhodnutí, soudů o obvyklém bydlišti nezletilých nedošlo k zásahu do práva na respektování soukromého a rodinného života stěžovatelky. Skutkové okolnosti případu podle Ústavního soudu odůvodňují podmínění návratu dětí přijetím záruk ze strany otce. Právě tyto záruky mají dětem zajistit ochranu před případným špatným zacházením a není tedy na místě aplikovat článek 13 Haagské úmluvy. K právu stěžovatelky na spravedlivý proces soud podotýká, že jí obecné soudy poskytly široký prostor pro uplatnění jejích procesních práv. Na základě toho ústavní stížnost stěžovatelky ÚS zamítl.

Z celého nálezu považuji za klíčový bod 50, hovořící o dětech, jakožto o prostředku v boji. Druhá část této teze by se dle mého názoru měla znepráteným rodičům opakovat nejen v návratových řízeních, ale u všech sporů dotýkajících se dětí. Zní následovně: „*Ústavní soud uzavírá, že je v nejlepším zájmu nezletilých, aby se navrátily do jejich místa obvyklého bydliště v Itálii, aby se jejich poměry ustálily, aby došlo k obnovení zpřetrhaných rodinných a sociálních vazeb a zejména aby je jejich rodiče přestali zneužívat jako lehce ovlivnitelný nástroj vzájemného boje, jenž dokáže toho druhého zasáhnout na jednom z nejcitlivějších míst.*¹⁴¹

¹⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 4. 2021, sp. zn. II. ÚS 3345/2020, bod 50

5. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

5.1. Obecná charakteristika

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí byl zřízen Zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, konkrétně § 3. Ten stanovuje, že jde o správní úřad s celostátní působností, který je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí. Za jeho předchůdce lze považovat Společnost pro mezinárodněprávní ochranu mládeže v Republice Československé, která byla založena již v roce 1930 jakožto dobrovolná iniciativa brněnských právníků. Společnost poskytovala zejména právní pomoc při vymáhání výživného v přeshraničních případech. Po druhé Světové válce došlo k jejímu začlenění do národní správy. V 50. letech bylo vytvořeno Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu mládeže, které spadalo pod Ministerstvo spravedlnosti. V roce 2000 došlo k další transformaci do dnešní podoby Úřadu.¹⁴²

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí působí hned v několika oblastech. Poskytuje pomoc při vymáhání výživného ze zahraničí a do zahraničí, při řešení mezinárodních únosů dětí, při zajištění práva styku, při mezinárodním osvojení podle Haagské úmluvy o ochraně dětí. Úřad také vystupuje jako opatrovník či jako kolizní opatrovník v soudních řízeních týkajících se nezletilých, kde se objevuje mezinárodní prvek.¹⁴³

5.2. Vnitřní struktura

V čele úřadu stojí ředitel, kterým je v současnosti JUDr. Ing. Zdeněk Kapitán Ph.D. Doktor Kapitán byl jmenován ředitelem Úřadu v březnu 2009. Úřad se člení na odbor právní a odbor administrativní. Právní odbor pod vedením JUDr. Markéty Kačerové Novákové se skládá z oddělení právní pomoci, oddělení psychologů a oddělení mezinárodních adopcí.¹⁴⁴ Většina zaměstnanců už od roku 2015 vykonává státní službu.

Na webových stránkách úřadů je možné dočíst se následující: *„Pracujeme interdisciplinárně v týmu právníků, psychologů a dalších odborníků. Spolupracujeme s dětmi, rodiči, se sociálními pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí, se soudy, s úřady a*

¹⁴² PLÍVOVÁ, Viktorie. ÚMPOD slaví 80 let činnosti [online]. mpsv.cz, 8.listopadu 2010 [cit. 16.4. 2021] Dostupné na < https://www.mpsv.cz/documents/20142/809894/08112010_2.pdf/c4ab41cd-3327-797c-7dbe-c82758c33465>.

¹⁴³ Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2019 [online]. umpod.cz, 30. června 2020 [cit. 6.5. 2021]. Dostupné na < https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocnizpravy_UMPOD/Zpra__va_o_c__innosti_2019.pdf>.

¹⁴⁴ Organizační struktura [online]. umpod.cz [cit 6.5. 2021] Dostupné na < <https://www.umpod.cz/ouradu/zakladni-informace/organizacni-struktura-uradu>>.

*jinými organizacemi v České republice i v zahraničí a dalšími odborníky.*¹⁴⁵ Právě tuto multioborovou spolupráci považují za klíčovou pro úspěch a naplňování cílů a úkolů, které byly Úřadu svěřeny. Především psychologové mohou napomáhat ve smírném řešení mezinárodních únosů dětí, na které se tato práce soustředí, a představovat most mezi zneprátenými rodiči, kteří se mezi sebou nemohou dohodnout ani v zájmu nezletilého dítěte.

5.3. ÚMPOD jako ústřední orgán (central authority)

Jde o tzv. ústřední orgán podle mnoha mezinárodních smluv a podle právních předpisů Evropské unie při realizaci mezinárodní justiční spolupráce zejména v oblasti mezinárodního osvojení, vymáhání výživného, mezinárodních únosů dětí a v oblasti rodičovské zodpovědnosti. Jak už bylo zmíněno výše jde o ústřední orgán i podle Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Na jejím základě Úřad spolupracuje s ostatními ústředními orgány a dalšími orgány v České republice. Ústřední orgán přijímá žádosti o navrácení dítěte, má být jakousi „první linií“, na kterou se klienti mohou bezplatně obracet v případech rodičovských únosů.¹⁴⁶ Především činí všechna potřebná opatření k zjištění místa pobytu uneseného dítěte, chrání dítě a zúčastněné strany prostřednictvím zajištění předběžných opatření, snaží se o dobrovolné navrácení dítěte a smírné řešení sporu. Úřad poskytuje informace o českém právním řádu a nabízí právní pomoc, dále usnadňuje soudní řízení a výkon práva styku s dítětem.¹⁴⁷ Důležitou roli může hrát i při zajištění překladů listin potřebných pro podání návrhu k navrácení dítěte či při pátrání po pobytu dítěte, když může s dožádáním obrátit na příslušné orgány veřejné správy.¹⁴⁸

5.4. Činnost úřadu v rámci návratu protiprávně přemístěných nebo zadržovaných dětí a zabezpečování styku s dětmi

Stejně důležitou jako řešení mezinárodních únosů dětí je i role Úřadu v prevenci tohoto nebezpečného jevu. Od roku 2009 se i psychologové ÚMPODu podílejí na řešení přeshraničních rodičovských sporů. Týmy psychologů a právníků mají zprostředkovat komunikaci mezi rodiči a dovést je k dohodě, která brání protahování konfliktu. Při řešení mezinárodních únosů je rodičům nabízena mediace, která může probíhat v několika jazycích,

¹⁴⁵ O úřadu [online]. umpod.cz [cit 2.5. 2021] Dostupné na <<https://www.umpod.cz/o-uradu/zakladni-informace/o-uradu>>.

¹⁴⁶ JANOČKOVÁ, Michaela. Postavení ústředního orgánu dle Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Právní fórum, 2009, č.8, s. 335.

¹⁴⁷ článek 7 Haagské úmluvy

¹⁴⁸ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, 2. vydání, s.1061-1063.

face to face i prostřednictvím programu Skype. Mediace je nabízena už ve výzvě k dobrovolnému návratu do země obvyklého bydliště dítěte, před i během soudního řízení, dokonce i poté, co bylo rozhodnuto.¹⁴⁹ Z důvodu omezené kapacity Úřadu bylo od konce roku 2019 ukončeno poskytování mediace přímo zaměstnanci Úřadu. V současnosti jsou zájemci odkázáni na Mediační centrum při Centru sociálních služeb v Brně, které mediaci nabízí rovněž zdarma a za stejných podmínek jako Úřad.¹⁵⁰ Právníci i psychologové navíc poskytují poradenství rodičům, kteří se obávají eventuálního mezinárodního únosu svého dítěte či konzultují s rodiči možnost vycestovat s dítětem ze země jejich obvyklého bydliště do jiného státu. V takové situaci je jim doporučováno získat souhlas s vycestováním od druhého rodiče dítěte.¹⁵¹

Na webových stránkách Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí se každoročně zveřejňují výroční zprávy o činnosti Úřadu. Nejstarší je za rok 2008 a poslední zveřejněná k datu odevzdání této práce je za rok 2019.¹⁵² V každé výroční zprávě se uvádí, kolik případů protiprávního přemístění nebo zadržení dětí za daný rok Úřad řešil. Rozhodla jsem se zjistit, zda se množství případů mezinárodních únosů dětí, které ÚMPOD řeší, zvyšuje. Proto jsem vzala údaje o nich z posledních deseti výročních zpráv a srovnala je do 4 tabulek. Odkazy na všechny použité výroční zprávy, ze kterých jsem údaje čerpala jsou přehledně uvedené mezi použitou literaturou. První dvě tabulky se věnují případům rodičovských únosů, třetí a čtvrtá tabulka žádostem na úpravu nebo zajištění výkonu práva styku s dítětem podle článku 21 Haagské úmluvy.

Z tabulek č. 1 a č. 2 je patrné i to, jak případy, kterými se Úřad zabýval končily. Dobrovolný návrat označuje situaci, kdy došlo k návratu nezletilého dítěte do jeho obvyklého bydliště bez toho, aby o tom musel rozhodnout soud. V dalších případech došlo k jiné dohodě rodičů, která ovšem nezahrnovala návrat dítěte. Návrat v souladu s rozhodnutím pojmenovává případy, kdy soud rozhodl o navrácení dítěte a únosce se tomuto soudnímu rozhodnutí podrobil. „Nenavráceno“ naopak znamená, že soud v návratovém řízení návrat dítěte nenařídil. Další

¹⁴⁹ PÁVKOVÁ, Eva. Mediace na Úřadě pro mezinárodně právní ochranu dětí. In PÁVKOVÁ, Eva (ed.), Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí. 1.vyd. Brno: Tribun EU, 2015, s. 4-5

¹⁵⁰ Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2019 [online]. umpod.cz, 30. června 2020 [cit. 6.5. 2021]. Dostupné na < https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocní_zpravy_UMPOD/Zpra_va_o_c_innosti_2019.pdf>., str. 15.

¹⁵¹ Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2019 [online]. umpod.cz, 30. června 2020 [cit. 6.5. 2021]. Dostupné na < https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocní_zpravy_UMPOD/Zpra_va_o_c_innosti_2019.pdf>., str. 17.

¹⁵² Výroční zpráva o činnosti úřadu [online]. umpod.cz [cit 16.6. 2021] Dostupné na < <https://www.umpod.cz/o-uradu/zakladni-informace/vyrocní-zpravy-o-cinnosti-uradu>>.

případy skončily zpětvzetím návrhu na navrácení dítěte. V některých případech se opuštěný rodič na ÚMPOD obrátil, ale nadále už nespolupracoval. Dále existují případy, které jsou zařazeny do kolonky „běží“ i několik let. Posledním a nejméně oblíbeným způsobem řešení rodičovských únosů je nucený návrat, tedy situace, kdy je třeba rozhodnutí nařizující návrat nezletilého dítěte soudně vykonat, neboť dítě nebylo dobrovolně navraceno do svého obvyklého bydliště ve lhůtě k tomu soudním rozsudkem určené.

Tabulka číslo 1 ukazuje, kolik dětí bylo protiprávně přemístěno z České republiky do zahraničí nebo kolik dětí bylo protiprávně v zahraničí zadrženo od roku 2010 do roku 2019. Takových dětí může být samozřejmě více, ale jde pouze o případy mezinárodních únosů dětí, kterými se Úřad zabýval.

ÚNOSY DO ZAHRANIČÍ (tabulka č. 1)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dobrovolný návrat	10	7	14	7	11	8	7	8	4	4
Nespolupráce	2	3	4	2	4	5	2	3	0	0
Dohoda rodičů	0	0	1	8	5	9	8	4	3	3
Zpětvzetí	3	4	7	7	6	1	7	5	6	0
Návrat v souladu s rozhodnutím	1	4	7	5	6	9	5	5	15	1
Nucený návrat	3	0	1	2	0	0	2	0	0	1
Běží	10	2	4	8	4	3	8	11	13	24
Nenavraceno	2	5	4	3	5	7	3	5	0	1
Celkem	31	25	42	42	41	42	42	41	41	34

Z tabulky č. 1 vyplývá, že průměrně ÚMPOD řešil 38 případů unesených dětí do zahraničí ročně. Vyřešené případy nejčastěji končily dobrovolným návratem nezletilého dítěte. Čísla nepotvrzují mou premisu, že přibývá případů protiprávně přemístěných nebo zadržovaných dětí. Tabulku lze zhodnotit tak, že Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se každoročně potýká s podobným počtem rodičovských únosů a nic neukazuje na vzrůstající tendenci. Co se týče geografického rozmístění, nejčastěji byly děti s obvyklým bydlištěm v ČR protiprávně přemístěny nebo zadrženy na území Slovenska. Ze sledovaných deseti let to tak bylo hned v 8 případech, jen v roce 2016 a 2018 Slovensko předběhla Velká Británie.¹⁵³ Kromě Slovenska a Velké Británie byly děti nejčastěji unášeny do Německa a Spojených států amerických.

¹⁵³ Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2016 [online]. umpod.cz, 30. června 2016 [cit. 6.5. 2021]. Dostupné na <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocnni_zpravy_UMPOD/Zprava_o_cinnosti_2016.pdf>. S. 13. a Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2018[online]. umpod.cz, 30. června 2018 [cit.

Tabulka č. 2 ukazuje kolik případů dětí protiprávně přemístěných do České republiky nebo dětí zadržovaných v ČR ÚMPOD v daném roce řešil.

ÚNOSY DO ČR (tabulka č. 2)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dobrovolný návrat	6	2	11	0	1	6	8	0	3	1
nespolupráce	3	3	3	2	1	4	2	0	1	0
Dohoda rodičů	0	2	1	0	2	3	4	5	0	0
Zpětvzetí	3	2	4	6	2	2	10	2	3	5
Návrat v souladu s rozhodnutím	1	6	2	4	0	8	5	3	5	0
Nucený návrat	1	1	0	0	1	0	0	2	0	0
Běží	3	0	2	3	3	1	0	0	6	9
Nenavráceno	0	3	2	5	3	4	5	3	4	4
Celkem	17	19	25	20	13	28	34	15	22	19

Z tabulky číslo 2 vyplývá, že se na ÚMPOD v posledních deseti letech obrátilo ročně průměrně 21 opuštěných rodičů nebo zahraničních ústředních orgánů kvůli dětem protiprávně přemístěným nebo zadržným na území České republiky. Stejně jako u tabulky č.1 čísla ukazují, že počet rodičovských únosů, kterými se Úřad zabýval je stabilní a nezvyšuje se ani u dětí unesených do zahraničí ani do České republiky. Pokládám za dobrou zprávu, že v žádném roce nebylo nutné soudně vykonat více než dvě rozhodnutí nařizující návrat dítěte. Oproti předchozí tabulce je geografické rozložení rodičovských únosů do ČR pestřejší. Za sledovaných 10 let bylo na prvních třech příčkách v četnosti případů únosů z dané země Slovensko hned devětkrát, Velká Británie a Německo pětkrát, USA čtyřikrát, Itálie třikrát. Jednou se mezi zeměmi s nejčetnější incidencí objevila i Belgie, Austrálie a Norsko.

ŽÁDOSTI O VÝKON PRÁVA STYKU S DÍTĚTEM ZASLANÉ Z ČR DO ZAHRANIČÍ (tabulka č. 3)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Žádostí o výkon práva styku s dítětem	8	9	7	7	4	5	8	8	8	16

Z tabulky č. 3 vyplývá, že Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí ročně postoupí zahraničnímu ústřednímu orgánu v průměru 8 žádostí na úpravu nebo na zajištění účinného vykonávání práva styku s dítětem podle článku 21 Haagské úmluvy. Je nutné připomenout, že toto číslo neobsahuje všechny případy týkající se práva styku s dítětem, ale jenom o ty, ve kterých se žadatel rozhodl postoupit do ciziny. V jiných případech došlo ke smírnému řešení nebo se žadatel rozhodl nepokračovat právní cestou.¹⁵⁴ Čísla mohou naznačovat, že Úřad jakožto dožadující se orgán se bude pravděpodobně v následujících letech těmito případy zabývat častěji než doposud. Ale až následující roky ukážou, zda rok 2019 nebyl výjimečný.

ŽÁDOSTI O VÝKON PRÁVA STYKU S DÍTĚTEM ZASLANÉ ZE ZAHRANIČÍ DO ČR

(tabulka č. 4)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Žádostí o výkon práva styku s dítětem	4	2	4	3	2	2	5	10	4	5

Z této tabulky vyplývá, že průměrně ÚMPOD jakožto ústřední orgán podle Haagské úmluvy obdržel 4 žádosti na úpravu nebo zajištění účinného vykonávání práva styku s dítětem ročně. Podstatněji se vymykal pouze rok 2017, kdy jich obdržel hned 10, tedy více než dvojnásobek průměru. K žádostem o výkon práva styku s dítětem ve smyslu článku 21 Haagské úmluvy je nutné poznamenat, že rodiče využívají i jiné prostředky k zajištění tohoto práva. Například se obracejí přímo na orgán sociálně-právní ochrany dětí v místě bydliště dítěte.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2019 [online]. umpod.cz, 30. června 2020 [cit. 6.5. 2021]. Dostupné na <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocní_zpravy_UMPOD/Zpra_va_o_c_innosti_2019.pdf>., str. 12.

¹⁵⁵ Zpráva o činnosti za rok 2015 [online]. umpod.cz, 30. června 2015 [cit. 6. 5. 2021] Dostupné na <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocní_zpravy_UMPOD/Zpra__va_o_c__innosti_2015.pdf>. str. 13.

Závěr

Vzhledem k současnému globalizovanému způsobu života se v naší společnosti nezdá jen objevuje jev, nazývaný jako mezinárodní únos dítěte. Ten má nemalé dopady na nezletilého jedince, na jeho vztahy, vývoj a psychiku. Případy mezinárodních únosů dětí vyvolávají silné emoce nejen v lidech osobně zainteresovaných, ale i ve veřejnosti, která bývá prostřednictvím médií o těchto případech informovaná. Ne vždy bývají informace o těchto únosech objektivní a situace nebývá vysvětlená odborníky z řad psychologů nebo právníků. Považuji tedy za vhodné seznamovat společnost s touto problematikou.

Cílem mé práce bylo představení problematiky mezinárodních únosů dětí. Jak už bylo výše vysvětleno, je přesnější používat sousloví protiprávní přemístění či zadržení nezletilého dítěte mimo stát jeho obvyklého bydliště. Ve své práci jsem si rovněž kladla za cíl zodpovědět otázku, zda se Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí potýká se zvyšujícím se počtem případů mezinárodních únosů nezletilých dětí.

V první kapitole jsem se věnovala české i mezinárodní právní úpravě mezinárodních únosů dětí a její analýze. Mezinárodní prameny, tedy Haagská úmluva a nařízení Brusel II bis, jsou natolik podrobné, že česká úprava návratového řízení v Zákoně o zvláštních řízeních soudních je, podle mého názoru, dostačující i v její současné stručné podobě. Je otázkou, zda by i Haagská úmluva neměla upravovat výkon rozhodnutí o navrácení dítěte. Myslím si, že by to bylo žádoucí, vzhledem k velkému počtu signatářů této úmluvy a tedy většímu dosahu Haagské úmluvy než je tomu u nařízení Brusel II bis. Dále jsem zjistila, že úprava v Haagské úmluvě neodporuje té v nařízení Brusel II bis.

Druhá kapitola osvětluje základní pojmy, bez kterých není možné náležitě se vyznat v problematice mezinárodních únosů dětí. Jde zejména o samotný termín mezinárodní únos dítěte, obvyklé bydliště a nejlepší zájem dítěte. Mám za to, že všechny tyto pojmy jsou dostatečně objasněny i když ne vždy existuje jejich legální definice. Zákonem poskytnuté definice těchto pojmů už by dle mého názoru byly v současnosti nadbytečné. Velkou zásluhu má na tom judikatura ESLP a SD EU.

Třetí kapitola vysvětluje především roli Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v rodičovských únosech. Ten může na základě svých dlouholetých zkušeností poskytnout svým klientům důležité informace pro řešení rodičovských únosů. Tato kapitola dále na veřejně dostupných datech prokazuje, že má hypotéza ohledně zvyšujícího se počtu případů mezinárodních únosů dětí u Úřadu, byla mylná. ÚMPOD v posledních 10 letech vyřizoval

podobný počet případů rodičovských únosů. Neroste počet dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v zahraničí ani v České republice.

Čtvrtá kapitola popisuje řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí před Městským soudem v Brně. Věnuji se v ní i výsledku dítěte v návratovém řízení, zárukám umožňujícím návrat dítěte nebo návratovému řízení, kterému předcházelo domácí násilí. Poslední kapitola doplňuje celou práci, když blíže ukazuje osudy lidí, kteří se s mezinárodním únosem dítěte osobně setkali a popisuje motivaci lidí k takovému činu. Roli těchto rozhodnutí pokládám za stěžejní i pro pochopení důležitosti správné interpretace termínů jako je obvyklé bydliště.

Snazší orientaci v této problematice by napomohla publikace věnovaná čistě mezinárodním únosům dětí. Multioborové fungování Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, se zapojením právníků i psychologů, by mohlo být inspirací i pro vznik takovéto knihy. Takovýto dokument, třeba i v podobě brožury by mohl sehrát i preventivní roli. Každá snaha, která cílí na snižování mezinárodních únosů dětí by měla být podporována.

Literatura

Legislativní dokumenty

- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Ústavní zákon č. 1/1993Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí
- Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb. m. s , o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o přijetí Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod
- Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1998 Sb, o Vídeňské úmluvě o smluvním právu
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č.104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte
- Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Listina základních práv Evropské unie č. 2010/C 83/ 02

Důvodové zprávy:

- Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Monografie, komentáře

- DAVID, Ludvík a kol (ed.). Nařízení o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských (Brusel II bis): Komentář. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, stav ke dni 1. července 2009, dostupné na <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/47500/1/2?vtextu=Koment%C3%A1%C5%99>

99%20k%20Na%C5%99%C3%ADzen%C3%AD%20o%20uzn%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD%20rozhodnut%C3%AD%20ve%20v%C4%9Bcech%20man%C5%BEelsk%C3%BDch>.

- HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, 1156 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 1250 s.
- LAVICKÝ, Petr a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1012 s.
- MACKOVÁ, Alena a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních : komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. 1. vydání. Praha : Leges, 2016, 864 s.
- VALENTOVÁ, Lucia. In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem. Praha: C.H. Beck, 2015, 349 s.
- VAŠKE, Viktor. Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007, 491 s.

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 8.4. 2021, sp. zn. II. ÚS 3345/20-2
- Nález Ústavního soudu ze dne 30.11. 2020, sp. zn. I. ÚS 1319/20-2
- Nález Ústavního soudu ze dne 26.5. 2020, sp. zn. I ÚS 387/20-3
- Nález Ústavního soudu ze dne 16.5. 2017, sp. zn. II. ÚS 1080/17
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 378/17
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 378/17
- Nález Ústavního soudu ze dne 19.4. 2016, sp. zn. II ÚS 3489/15
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5.6. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2394/2012
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.4.2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5.3. 2008, sp. zn. 30 Cdo 5473/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 474/2007
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 15. 5. 2012, sp. zn. 20 Co365/2012
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 3. 2016, K. J. proti Polsku, č. 30813/14
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 12. 2007, Maumousseau a Washington proti Francii, č. 39388/05

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 4. 2003, Sylvester proti Rakousku, č. 36812/97 a 40104/98
- Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 22. 12. 2010, Barbara Mercredi proti Richardu Chaffovi, sp. zn. C-497/10 PPU
- Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 5. října 2010, ve věci J. McB. proti L.E, sp. zn. C-400/10 PPU
- Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 2. dubna 2009, ve věci A, sp. zn. C 523/07

Odborné články a příspěvky ve sborníku

- CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Násilí v rodině a mezinárodní únos dítěte jako následek. Právník, 2014, roč. 153, č.9, s. 746-757.
- GLOGAROVÁ, Jana, NOSKOVÁ, Radka. Mezinárodní únosy dětí po novele občanského soudního řádu. Právní fórum. 2009, č. 6, s. 189-195.
- JANOČKOVÁ, Michaela. Postavení ústředního orgánu dle Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Právní fórum, 2009, č.8, s. 335.
- JANOČKOVÁ, Michaela, SEDLÁK, Petr. Mezinárodní únosy dětí. In SEHNÁLEK, DAVID a kol (ed.). Dny práva- 2009- Days of law. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 3009 s.
- KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. Právní rozhledy, 2013, č. 3, s. 88.
- NOVÝ, Zdeněk. Nejlepší zájem dítěte při rozhodování o navrácení dítěte dle Haagské úmluvy o civilních aspektech únosů dětí ve světle lidskoprávních závazků ČR. Právní rozhledy, 2014, č. 13-14, s. 457.
- PÁVKOVÁ, Eva. Mediace na Úřadě pro mezinárodně právní ochranu dětí. In PÁVKOVÁ, Eva (ed.), Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí. 1.vyd. Brno: Tribun EU, 2015, 24 s.
- PROKOPOVÁ, Alena. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Časopis pro právní vědu a praxi. 1996, č. 2, s. 259-262
- PTÁČEK, Lubomír. Přeshraniční únosy dětí [online]. cak.cz, 26. března 2010 [cit 16.4. 2021]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/assetes/files/3183/>>.

Elektronické zdroje:

- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Když rodič unese vlastní dítě [online]. epravo.cz, 24. 1. 2008 [cit 1.5. 2021]. Dostupné na < <https://www.epravo.cz/top/clanky/kdyz-rodic-unese-vlastni-dite-52592.html>>.
- MOTEJL, Otakar. Uplatňování Haagské úmluvy v České republice [online]. epravo.cz, 21.8. 2006 [cit. 2.3. 2021] Dostupné na < <https://www.epravo.cz/top/clanky/uplatnovani-haagske-umluvy-v-ceske-republice-42704.html>>.
- O úřadu [online]. umpod.cz [cit. 2.5. 2021]. Dostupné na <<https://www.umpod.cz/o-uradu/zakladni-informace/o-uradu>>.
- Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2010 [online] umpod.cz, 25. června 2011 [cit 6. 5. 2021] Dostupné na < https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocnizpravy_UMPOD/Zprava_o_cinnosti_2010.pdf>. 18 s.
- Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2011 [online]. umpod.cz, 28. června 2012 [cit 6. 5. 2021] Dostupné na < https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocnizpravy_UMPOD/Zprava_o_cinnosti_2011.pdf>. 19 s.
- Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2012 [online]. umpod.cz, 26. června 2013 [cit. 6. 5. 2021] Dostupné na < https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocnizpravy_UMPOD/Zprava_o_cinnosti_2012.pdf>. 19 s.
- Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2013 [online]. umpod.cz, 30. června 2014 [cit 6. 5. 2021] Dostupné na < https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocnizpravy_UMPOD/Zprava_o_cinnosti_2013.pdf>. 25 s.
- Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2014 [online]. umpod.cz, 25. června 2015 [cit. 6. 5. 2021] Dostupné na <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocnizpravy_UMPOD/Zprava_o_cinnosti_2014..pdf>. 27 s.
- Zpráva o činnosti za rok 2015 [online]. umpod.cz, 30. června 2015 [cit 6. 5. 2021] Dostupné na

- <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocní_zpravy_UMPOD/Zprava_o_cinnosti_2015.pdf>. 29 s.
- Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2016 [online]. umpod.cz, 30. června 2016 [cit. 6.5. 2021]. Dostupné na <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocní_zpravy_UMPOD/Zprava_o_cinnosti_2016.pdf>. 32s.
 - Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2017[online]. umpod.cz, 30. června 2017 [cit. 6.5. 2021]. Dostupné na <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocní_zpravy_UMPOD/Zprava_o_cinnosti_2017-final.pdf>. 37s.
 - Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2018[online]. umpod.cz, 30. června 2018 [cit. 6.5. 2021]. Dostupné na <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocní_zpravy_UMPOD/Zprava_o_cinnosti_2018.pdf>. 38s.
 - Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2019[online]. umpod.cz, 30. června 2020 [cit. 6.5. 2021]. Dostupné na <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/O_Uradu_dokumenty/Vyrocní_zpravy_UMPOD/Zprava_o_cinnosti_2019.pdf>. 41s.
 - Organizační struktura [online]. umpod.cz [cit 6.5. 2021]Dostupné na <<https://www.umpod.cz/o-uradu/zakladni-informace/organizacni-struktura-uradu>>.
 - Výroční zprávy o činnosti úřadu [online]. umpod.cz [cit 16.6. 2021] Dostupné na <<https://www.umpod.cz/o-uradu/zakladni-informace/vyrocní-zpravy-o-cinnosti-uradu>>.
 - Jak zajistit navrácení dítěte z České republiky do země, kde doposud žilo [online]. umpod.cz [cit 15.6. 2021] Dostupné na <<https://www.umpod.cz/s-cim-muzeme-pomoci/cesty-do-zahranici-a-rodicovske-unosy/jak-zajistit-navraceni-ditete-z-ceske-republiky-do-zeme-kde-doposud-zilo>>.
 - Počet cizinců [online] czso.cz, 12.4. 2021 [cit 5.5. 2021]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>>.
 - Demografické události cizinců [online] czso.cz , 29.6. 2020 [cit 5.5. 2021] . Dostupné na <https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_demogr_udalosti>.
 - People in the EU- Statistics on origin of residents [online]. ec.europa.eu, 29. září 2015 [cit 10.5.2021] Dostupné na <<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics->

explained/index.php?title=Archive:People_in_the_EU_-_statistics_on_origin_of_residents&oldid=257925>.

- REDAKCE. POMÁHÁME VÁM ZNÁT PRÁVO: DÍTĚ JAKO OBĚŤ RODIČOVSKÉHO ÚNOSU [online]. moravskoslezsky.denik.cz, 1.4.2019 [cit. 16.4.2021]. Dostupné na <<https://moravskoslezsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/pomahame-vam-znat-pravo-dite-jako-obet-rodicovskeho-unosu-20190401.html>>.
- NAHODIL, Tomáš. Pachatelé si únosem dětí obecně kompenzují své úchytky, říká psycholog Netík [online]. lidovky.cz, 16.6. 2020 [cit. 16.4. 2021]. Dostupné na <https://www.lidovky.cz/byznys/pravo-a-justice/pachatele-si-unosem-deti-obecne-kompenzuji-sve-uchytky-rika-psycholog-netik.A200613_202827_in_byznys_pravo_ssu>.
- FARYOVÁ, Ivana. Jsme poslední v Evropě, kdo dává nejmenší děti do státní péče, říká soudce [online]. idnes.cz, 16. 2. 2020 [cit 2. 6. 2021] Dostupné na <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/deti-vychova-statni-pece-rozhovor-soudce-lubomir-ptacek.A200207_101427_domaci_remy>.
- Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva [online]. eslp.justice.cz [cit 23.5.2021]. Dostupné na <[http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/30DF27EE38E6228AC125800600510DE4/\\$file/K.%20J.%20proti%20Polsku_annotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/30DF27EE38E6228AC125800600510DE4/$file/K.%20J.%20proti%20Polsku_annotace.pdf?open&)>.
- PLÍVOVÁ, Viktorie. ÚMPOD slaví 80 let činnosti [online]. mpsv.cz, 8.listopadu 2010 [cit. 16.4. 2021] Dostupné na<https://www.mpsv.cz/documents/20142/809894/08112010_2.pdf/c4ab41cd-3327-797c-7dbe-c82758c33465>.
- Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2006 [online]. ochrance.cz, 21. 3. 2007 [cit. 2.3. 2021]. Dostupné na <https://www.ochrance.cz/uploads-import/zpravy_pro_poslaneckou_snemovnu/Souhrnna_zprava_VOP_2006.pdf>.
- Mezinárodní únos dítěte [online]. mezinarodnirozvod.cz [cit 5. 4. 2021] Dostupné na <<https://mezinarodnirozvod.cz/mezinarodni-unos-ditete/>>.
- Mezinárodní únos nezletilého dítěte [online]. skvorova-ak.cz, prosinec 2014 [cit 2.6. 2021] Dostupné na <<https://www.skvorova-ak.cz/mezinarodni-unos-nezletileho-ditete>>.

- Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects Of International Child Abduction [online]. hcch.net, 19.7. 2019 [cit 3.5.2021] Dostupné na <<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=24>>.

Další zdroje

- Instrukce Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 5.4. 2007, č. j. 142/2007 Org, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí
- Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte [online] Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy. Červen 2015 [cit 22. 5. 2021]. Dostupné na <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_cs.pdf>.
- Praktická příručka pro použití Haagské úmluvy ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí. [online]Haagská konference o mezinárodním právu soukromém. Březen 2009 [cit. 22.5. 2021] Dostupné na <<https://assets.hcch.net/docs/78c110c8-bf71-454f-82cf-59430d629b99.pdf>>.

Abstrakt

Tato diplomová práce s názvem Mezinárodní únosy dětí se zaměřením na řízení o navrácení nezletilého dítěte se zabývá stále aktuální problematikou protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte mimo stát jeho obvyklého bydliště. Diplomová práce analyzuje stávající vnitrostátní, unijní a mezinárodní právní úpravu tohoto problému. Tato práce by měla obsahovat srozumitelné vysvětlení základních pojmů, jako je obvyklé bydliště nebo nejlepší zájem dítěte. Správné pochopení těchto termínů je nezbytné pro orientaci v problematice. Jedna z kapitol je věnována Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, především pak činnosti tohoto orgánu při řešení rodičovských únosů. Kapitola třetí, řízení o navrácení nezletilého ve věcech mezinárodních únosů dětí, by měla být stěžejní částí této diplomové práce. Teoretická východiska této problematiky doplňuje judikatura Evropského soudu pro lidská práva, Evropského soudního dvora a Ústavního soudu České republiky.

Abstract

This diploma thesis titled International child abduction focused on the proceedings for the return of minor children deals with still current issue of children wrongfully removed or retained outside their habitual residence. The diploma thesis analyzes existing national legislation, union and international legislation of this issue. This diploma thesis provides a clear explanation of basic terms as habitual residence or best interest of the child. Correct understanding of these term is necessary for the orientation in this issue. One chepter is devoted to the Office For International Legal Protection of Children, especially then to the activities of the office, which are related to solving parental abductions. Third chepter, proceeding for the return of minor children in cases of international child abduction, should be the essential part of this diploma thesis. The theoretical background of this issue is complemented by jurisprendence of the European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union and the Constitutional Court of the Czech Republic.

KLÍČOVÁ SLOVA

Mezinárodní únosy dětí, Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

KEYWORDS

International child abduction, Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, Council Regulation (EC) No 2201/2003, Act No 292/2013 on Special Law Proceedings, Office For International Legal Protection of Children